

בכורות פרק ראשון הלוקח עובר חמורו

[שמות יג,ב: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא]
[שמות יג,ב: והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה']
[שמות יג,ג: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה]
[שמות יג,ט: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה]

[שמות כב,כח: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי]

[שמות לד,ט: כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה]
[שמות לד,כ: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם]

[ויקרא כז,כו: אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו אם שור אם שה לה' הוא]
[ויקרא כז,כו: ואם בבהמה הטמאה ופדה בערך ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל ונמכר בערך]

[במדבר ג,יב: ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים]
[במדבר ג,יג: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה']

[במדבר ג,לט: כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף]
[במדבר ג,מ: ויאמר ה' אל משה פקד כל בכר זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה ושא את מספר שמתם]
[במדבר ג,מא: ולקחת את הלויים לי אני ה' תחת כל בכר בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל]

[במדבר ג,מב: ויפקד משה כאשר צוה ה' אתו את כל בכור בבני ישראל]
[במדבר ג,מג: ויהי כל בכור זכר במספר שמת מבן חדש ומעלה לפקדיהם שנים ועשרים אלף שלשה ושבעים ומאתים]
וידבר ה' אל משה לאמר:

[במדבר ג,מח: קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו לי הלויים אני ה']
[במדבר ג,מח: ואת פדווי השלשה והשבעים והמאתים העדפים על הלויים מבכור בני ישראל]
[במדבר ג,מח: ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים גרה השקל]
[במדבר ג,מח: ונתתה הכסף לאהרן ולבניו פדווי העדפים בהם]
[במדבר ג,מט: ויקח משה את כסף הפדיון מאת העדפים על פדווי הלויים]
[במדבר ג,נ: מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף חמשה וששים ושלוש מאות ואלף בשקל הקדש:
[במדבר ג,נא: ויתן משה את כסף הפדיון לאהרן ולבניו על פי ה' כאשר צוה ה' את משה:

[במדבר ח,טו: ואחרי כן יבאו הלויים לעבד את אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה]
[במדבר ח,טז: כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי]
[במדבר ח,יז: כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי]
[במדבר ח,יח: ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל]
[במדבר ח,יט: ואתנה את הלויים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש]

[במדבר יח,טו: כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה]
[במדבר יח,טז: ופדויו מבן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא]
[במדבר יח,יז: אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה']
[במדבר יח,יח: ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה]

[זברים טו,יט: כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה' אלקיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך]
[זברים טז,ב: לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר ה' אתה וביתך]
[זברים טז,בא: וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו לה' אלקיך]
[זברים טז,כב: בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל]
[זברים טז,כג: רק את דמו לא תאכל על הארץ תשפכנו כמים]

אבני נזר, יורה דעה סימן יג אות ו: המפרש למסכת בכורות לא נודע לי אם הוא מרש"י מאחר שכמה פעמים כתב 'מפי המורה', ולפעמים 'לא מפי המורה', ואין זה דרכו של רש"י

בכורות פרק ראשון הלוקח עובר חמורו

(בכורות ב, א)

משנה:

הלוקח עובר חמורו* של עובד כוכבים (ובכור הוא, ועדיין הוא במעי אמו), והמוכר לו - אף על פי שאינו רשאי (כדתניא במסכת עבודה זרה יד:) ובכמה מקומות: אין מוכרין להם בהמה גסה מפני שעושה בה מלאכה בשבת), המשתתף לו (שנותנין מעות בין שניהם וקונין בהמה), והמקבל (בהמה) הימנו (שהחמורה של עובד כוכבים, וישראל מקבלה שיהו חולקין בוולדות, אבל גוף החמורה לעובד כוכבים), והנותן לו בקבלה (אם אותו עובר שמכר לעובד כוכבים - בכור הוא) - פטור מן הבכורה (אינו קדוש, הואיל ויש חלק

לעובד כוכבים בו או באמו), **שנאמר 'בישראל'** (במדבר ג, יג) הקדשתי לי כל בכור בישראל) - אבל לא באחרים (עובדי כוכבים).
* (והאי דנקט 'חמור' ולא נקט 'פרה' - מפרש בפירקא תנינא (לקמן ג). דאידי דזוטרא מילי דפטר חמור - פטיק ושדי ליה, וכל אינן פירקין מיירי בבכור בהמה טהורה.)

גמרא:
כל הני למה לי?
צריכי: דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה (שתהא שובתת בשבת, וכיון דמצוה עביד - ליכא למיקנסיה), אבל מוכר - דקא מפקע לה מקדושה - אימא ליקנסיה (לפדות העובר מן העובד כוכבים וליתנו לכהן)? - קא משמע לן.
'והמשתתף לו' למה לי?
לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר (לקמן ב, ב): **'המקבל בהמה מן העובד כוכבים - מעלין אותו בשויו ונותן חצי דמיו לכהן'** (כלומר): שותפות עובר כוכבים חייבת בבכורה, קמשמע לן דפטורה מן הבכורה.
'והמקבל' למה לי?
משום דקא בעי למיתני **'והנותן לו בקבלה'**;
'והנותן לו בקבלה' למה לי?
איצטריך: סלקא דעתך אמינא הואיל ועיקר בהמה (גוף הבהמה וחצי ולדות) דישראל היא - ליקנסיה דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחרייתי (שאין לעובד כוכבים חלק בה ולא בוולדותיה, ואתי למיפטריה נמי מבכורה) - קמשמע לן.

תנן התם (במסכת עבודה זרה (פ"א מ"ו; דף י"ד; פסחים פ"ד מ"ג)): **'רבי יהודה מטיד'** (למכור לעובד כוכבים) **בשכורה** (בהמה שנשברו רגליה; ובמקום שלא נחשדו על הרביעה); **בן כתיבא מטיד בסוס** (שאין עושין בו מלאכה שיהא בו חיוב חטאת; דסתם סוס - לרכיבה עומד, והרוכב בשבת אינו אלא משום שבות, שהחי נושא את עצמו) '.

איבעיא להו: עובר מה לי אמר רבי יהודה (למוכרו לעובד כוכבים: שרי או אסור)? טעמא דרבי יהודה התם דשרי משום דשכורה (ואינה ראויה למלאכה), עובר נמי 'שכור' הוא (אצל מלאכה)? או דלמא שכורה - לאו היינו אורחיה (דבהמה להיות שכורה, הלכך: דבר חידוש הוא, ולא אתי לאיחלופי ולהתיר מכירת שלמה), אבל עובר - כיון דהיינו אורחיה - לאו 'שכור' הוא?
תא שמע (דמיירי בעובר, וקתני 'אינו רשאי' משום מלאכת שבת): **'והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי' ולא פליג רבי יהודה!**
וליסעמיך **'המשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה'** (דקתני במתניתין לענין בכורה דפטור) דלא קתני ('רבי יהודה מחייב'), הכי נמי דלא פליג (והא קא חזינו לקמן בשמעתין [מיד להלן] דפליג בהך ברייתא)? אלא פליג, ולא קתני, הכי נמי פליג ולא קתני!
תא שמע: **'רבי יהודה אומר: המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה (בכור) - מעלין (שמין) אותו בשויו, ונותן חצי דמיו לכהן'** (אבל קדושת הגוף לא קדוש ליקרב למזבח, והאיל וחציו לעובד כוכבים); **והנותן לו בקבלה** (נמי לא קדוש קדושת הגוף, והאיל וחציו לעובד כוכבים) **אף על פי שאינו רשאי** (פטור מן הבכורה; והא דיהיב כל דמיו לכהן) - (קנסא הוא ש) **קונסים אותו** (הואיל ולא חש לדברי חכמים) **עד עשרה בדמיו ונותן כל דמיו לכהן*** (לפי שמכרה לעובד כוכבים; והנותן לו בקבלה - אף על פי שאינו רשאי, כלומר: שאף על פי שאינו רשאי לתנו לו לעובד כוכבים במתנה) ' -
* [בין אם הנכרי מוכר לו ובין אם אינו מוכר לו? או אם הנכרי מוכר לו בפי עשרה בדמים, הרי הוא מוציא פי 10 לנכרי ועוד 1 לכהן - בסה"כ פי 11 מדמי החמור, ויש בידו חמור פדוי, כך שהקנס הוא פי 10; אם הנכרי מסרב אפילו בפי 10 - כמה יתן לכהן? מדוע ירוויח המוכר, ולא יתן לכהן פי 10?]

(בכורות ב, ב)
מאי? לאו אעובר (קאמר ד'אינו רשאי')?
לא אבהמה.
והא 'דמיו' קתני?
תני 'דמיה'.
והא **'נותן כל דמיו לכהן'** קתני, ואי בהמה - כהן מאי עבידתי (בבהמה? אלא ודאי אעובר)?

(לא, לעולם מהכא לא תפשוט, ד) הכא במאי עסקינן? - כגון דיהיב ליה בהמה מעברתא לפטומה (וליתול חצי השבח בין בפטום בין בוולדות): דמיגו דקנסינן ליה אבהמה - קנסינן ליה אעובר. (אבל אי זבין ליה עובר לחודיה - לא.)
אמר רב אשי: תא שמע: 'רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות' (ולעשות מלאכה בשבת) 'הא יכולה להתרפאות - אסור, והא עובר נמי כיכול להתרפאות דמי!
שמע מינה.

ואיכא דמתני לה אמתניתין: 'והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי' לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, דתנן 'רבי יהודה מתיר בשבורה'?

אפילו תימא רבי יהודה: שבורה לאו היינו אורחיה, עובר היינו אורחיה (ולא 'שבור' הוי);

תא שמע: 'רבי יהודה אומר: המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה, מעלין אותו בשויו ונותן חצי דמיו לכהן, והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו עד עשרה בדמיו ונותן כל דמיו לכהן'; מאי? לאו אעובר?
לא, אבהמה.
והא 'דמיו' קתני?

תני 'דמיה';

והא 'נותן כל דמיו לכהן' קתני, ואי בהמה - כהן מאי עבדיתה?
הכא במאי עסקינן? - כגון דיהיב בהמה מעברתא לפטומה, דמיגו דקנסינן ליה אבהמה - קנסינן ליה אעובר.
אמר רב אשי: תא שמע: 'רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות' הא יכולה להתרפאות - אסור, והאי נמי כיכול להתרפאות דמי!
שמע מינה.

איבעיא להו: מכר בהמה לעובריה (כגון שעדיין לא נתעברה, ומכר לו כל הוולדות שעתידין להתעבר, ובהמה עצמה לא מכר לו) - מאי (מהו לקונסו לפדותה משום מוכר בהמה לעובד כוכבים)?

תיבעי לרבי יהודה, תיבעי לרבנן:

תיבעי לרבי יהודה: עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה: דלא אתיא לאיחלופי (להתיר מכירת שלמה), אבל שלמה - דאתיא לאיחלופי - אסור; או דלמא ומה שבורה דפסקה מיניה (שלא שייר בה לעצמו כלום משמכרה) - וכל שכן שלמה (כי האי גוונא) דלא פסקה מיניה (שהרי שייר לעצמו גוף הבהמה, ואי משום עוברין - ליכא למיחש, שהרי לא נתעברה עדיין, ולא כלום מכר לו, ולכשיבאו - ברשות עובד כוכבים הם באים)?

תיבעי לרבנן: עד כאן לא קאסרי רבנן אלא בשבורה, דפסקה מיניה (ומכירה חלוטה היא, ואתי לאחלופי ולהתיר מכירה חלוטה שלמה), אבל שלמה - דלא פסקה מיניה - שרו (דלאו מכירה היא)? או דלמא ומה שבורה דלא אתיא לאיחלופי אסרי, וכל שכן שלמה דאתיא לאיחלופי (במכירה חלוטה של שלימה אחרת)?

וטעמא דרבנן משום הכי הוא (בתמיה דאיצטריך לן למיבעי)? והתניא: 'אמרו לו לרבי יהודה: והלא מרביעין עליה (על השבורה) ויולדת! אלמא (טעמא דרבנן) משום עובריה הוא (תיפשוט מינה דלרבנן אסור למכור לעובד כוכבים בהמה לעובריה, ולרבי יהודה מותר)!

הכי קאמר ליה: (לעולם) טעמא דידן (דרבנן) משום דאתיא לאיחלופי בבהמה (ואיצטריך למיבעי: כיון דלא פסקה מיניה איכא למימר לא אתי לאיחלופי במכירה גמורה, והכי קאמרי ליה רבנן לרבי יהודה): אלא את [רבי יהודה], מאי טעמא שרית? משום דאין יכולה להתרפאות כמאן דזבנה לשחיטה דמי (ולכא למיחש לאיחלופי: דמאן דחזי - ידע דלא מזבין ליה אלא לשחיטה, ולא אתי לזבנה בהמה שלא לשחיטה)? והלא מרביעין עליה ויולדת, וכיון דמרביעין עליה ויולדת - משהא לה (לצורך וולדות ומאן דחזי לה בבית העובד כוכבים לסוף שנה או שתיים סבר מותר למכור בהמה לעובד כוכבים שלא לשחיטה)? ואמר להו: 'לכשתלד': דלא מקבלת זכר.

תא שמע (ממתניתין): 'והנותן לו בקבלה' ולא קתני 'אף על פי שאינו רשאי' (אלמא מותר למכור בהמה לעובריה: דהא קבלה - מכירה לעוברין היא: שאין חולק העובד כוכבים אלא בוולדות: דקטלקא דעתא דלא פליג עובד כוכבים בשבח פטימת בהמה)!?

וליסעמיך 'המשתתף לו' דלא קתני, הכי נמי דרשאי? והא אמר אבוה דשמואל: 'אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה: (שמות כג, יג) [ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו] לא ישמע על פיך (בהגדרת פיך) '!!? אלא תנא מכירה (אינו רשאי) והוא הדין לשותפות - הכי נמי תנא מכירה והוא הדין לקבלנות (והוא הדין לכולהו). ומאי שנא מכירה דנקט (בה 'אינו רשאי', ולא נקטיה בחדא מהנך)? דעיקר - מכירה היא (עיקר איסורא הוא מכירת בהמה).

תא שמע: 'רבי יהודה אומר: המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה - מעלין אותו בשווי, ונותן חצי דמיו לכהן; והנותן בקבלה אף על פי שאינו רשאי - קונסין אותו עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן; וחכמים אומרים: כל זמן שיד עובד כוכבים באמצע - פטורה מן הבכורה' -

(בכורות ג, א) מאי? לאו אבהמה (קאי האי דקתני קונסין אותו: דקנסינן ליה לפדות הבהמה)? (אלמא מכר את הבהמה לעובריה - דקבלה אינה אלא לעוברין - קנסינן ליה בין לרבי יהודה בין לרבנן: דרבנן לא פליגי עליה דרבי יהודה אלא לענין בכורה)!!?

לא, אעובר (אעובר קנסינן ליה, שכבר היה במעיה ומכרו לגמרי; אבל עוברין שעתידיה להתעבר לא איכפת לן); דיקא נמי (דאעובר קאי) דקתני 'קונסין אותו עד עשרה בדמיו' (גירסת רש"י: דיקא נמי דאעובר קאי, מדקתני 'נותן כל דמיו לכהן', ואי אבהמה - כהן מאי עבידיה?!)

- שמע מינה.

מסייעא (האי דקתני 'קונסין') לריש לקיש, דאמר ריש לקיש: 'המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים - קונסין אותו עד עשרה בדמיה'; [עשרה] דוקא או לאו דוקא (דלא קנסינן ליה כולי האי? אי נמי טפי מהכי קנסינן ליה, אם אין העובד כוכבים מתרצה בכך)?

תא שמע: דאמר רבי יהושע בן לוי: 'המוכר עבדו לעובד כוכבים - קונסין אותו עד מאה בדמיו' (מדגבי עבד תני 'מאה' והכא 'עשרה' - שמע מינה דוקא קאמר, דאי לאו דוקא - ליתני תרוייהו 'מאה' או תרוייהו 'עשרה')!

(לעולם בהמה לאו דוקא: דלא קנסינן ליה כולי האי, אבל) שאני עבד דכל יומא ויומא מפקע ליה ממצות.

ואיכא דאמרי: אמר ריש לקיש: 'המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים - קונסין אותו עד מאה בדמיה'; תנן [צ"ל תניא?]: 'והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי קונסין אותו עד עשרה בדמיה'?

מכירה פסקה מיניה, קבלנות לא פסקה מיניה.

דוקא (מאה) או לאו דוקא? (בלישנא בתרא גרסינן בעבד 'עד עשרה בדמיו', אלמא מאה דבהמה - לאו דוקא, דהא עבד דמפקע ליה ממצותיו ולא קנסינן אלא עשרה?!)

תא שמע: דאמר רבי יהושע בן לוי 'המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיו'!!?

שאני עבד, דלא הדר ליה. (להכי לא קנסינן ליה טפי: משום דכי פריק ליה - לא הדר ליה למריה, דקיימא לן במסכת גיטין (דף מג): 'המוכר עבדו לעובד כוכבים - יצא לחירות' (וקפרינן): בהמה מאי טעמא (קנסינן ליה טפי)? משום דקא הדרא ליה - (הכי גרסינן: אי הכי, אם כן) ניקנסיה טפי חד (כדי שיעור דמיה ליקנסיה יותר מעשרה, דהא במאי דהדרא ליה אינו נשכר אלא כדי דמיה, וקנסא לא הוי אלא עשרה, הלכך ליתני 'אחד עשרה בדמיה' ותו לא)!!

אלא עבד - מילתא דלא שכיחא היא, וכל מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן.

וחכמים אומרים כל זמן שיד העובד כוכבים [באמצע פטורה מן הבכורה]: אמר רבי יוחנן [ולא רבי יהושע - הב"ח]: ושניהם מקרא אחד דרשו: [במדבר ג, יג: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לך] כל בכור בישראל [מאדם עד בהמה לי יהיו אניה!]*: רבנן סברי 'בכור' - מקצת בכור משמע (רבנן סברי אי הוה כתיב 'בכור בישראל' הוה משמע אפילו מקצת בכור דישראל - הוי חייב בבכורה), כתב רחמנא 'כל': עד דאיכא כוליה;

ורבי יהודה סבר: 'בכור' - כוליה בכור משמע, כתב רחמנא 'כל' דאפילו כל דהוא;
 [* לפי תורה אור – שלא כרש"י, שבפירוש מוסיף את המלה 'בישראל' - מדובר בפסוק שמות יג,ב: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא]
 איבעית אימא דכולי עלמא 'בכור' - רובא משמע; מר סבר 'כל' משמע למלווי אתא (עד דליהוי כוליה דישראל), ומר סבר לגרועי אתא (ד'כל' משמע 'כל דהו' כמו אין לשפחתך כל בבית (מלכים ב ד,ב)).

וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה?
 אמר רב הונא: אפילו אזנו (אפילו אין שותפות לעובד כוכבים אלא באוזן הבכור - אינו קדוש).
 מתקיף לה רב נחמן: ולימא ליה (כהן לעובד כוכבים) 'שקיל אזנך וזיל' (דאי נמי הוי בכור בעל מוס ניתן לכהן) !?
 איתמר: רב חסדא אמר: דבר שעושה אותו נבלה (כגון שיש חלק לעובד כוכבים בו) או בגרירת שלל: הואיל וחיותא בידיה דעובד כוכבים - חשיב כמאן דהוי כוליה דעובד כוכבים; ורובא אמר: דבר שעושה אותו טריפה (כגון מן הארכובה ולמעלה).
 במאי קמיפלגי (רב חסדא ורבא)? - 'בטריפה חיה': למאן דאמר 'דבר שעושה אותו טריפה' (רבא), קסבר טריפה אינה חיה (הלכך - כמאן דהוי כוליה דעובד כוכבים דמי); ולמאן דאמר 'דבר שעושה אותו נבלה' (רב חסדא), אבל טריפה חיה (הלכך לא חשיב דעובד כוכבים אלא דבר שעושה אותה נבילה).
 אמרוה רבנן קמיה דרב פפא: הא דרב הונא ורב חסדא ורובא לא פליגי (עליה דרב הונא, אבל רב חסדא ורבא פליגי): הא בו (אם יש חלק לעובד כוכבים בבכור עצמו - אפילו באזנו - אינו קדוש) הא באמו (או נבלות או טריפות).
 אמר להו רב פפא: מאי שנא בו, דבעינן 'כל בכור' [שמות יג,ב: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא] וליכא? אמו נמי בעינן [שמות לד,יט: כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר (פטר שור ושה) (אם כל המקנה שלך תזכר: אם יהא שלך זכר - תקדישנו, כדמתרגמינן 'ידכרין תקדיש') וליכא?! אלא לא שנא.

מתקיף לה (אכולהו) מר בר רב אשי: מאי שנא מנפלים, דאף על גב דלאו בני חיותא נינהו - קדשי, דאמר מר [שמות יג,ב: והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה (אשר יהיה לך הזכרים לה')] = שגר בבהמה (שגר במעי בהמה: שעדיין לא הגיע זמנו לצאת; לישנא אחרינא 'שגר בהמה': מה שבהמה משגרת ומשכלת; אלמא אף על גב דלאו בני חיותא נינהו - קדשי, הכא נמי: אי נמי הוה ליה לעובד כוכבים ביה דבר שעושה אותו נבילה - ליקדוש חלק הישראל אף על גב דלאו בר חיותא הוא) !?
 התם, כיון דלא עריבו בהו חולין קרינא בהו [שמות יג,ב: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא] 'בבהמה כל בכור' [כלומר: כל בבהמה הוא בכור]; הכא, כיון דעריבו בהו חולין - לא קרינא בהו 'כל בכור'.

רבי אלעזר לא על לבי מדרשא; אשכחיה לרבי אסי, אמר ליה: מאי אמור רבנן בי מדרשא?
 אמר ליה:

(בכורות ג, ב)
 הכי אמר רבי יוחנן: אפילו מום קל (ואפילו אין לעובד כוכבים שותפות אלא באזנה: שאם היה נוטל חלקו - אינה לא נבלה ולא טרפה, אלא מום קל בעלמא - פטורה מן הבכורה); והדתנן: (בכורות פ"ב מ"ה, דף סז,ב) 'רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל - פטורה מן הבכורה, ואם יש בו [בולד] מקצת סימנין [של האם] - חייב' (הכי אמר רבי יוחנן בי מדרשא דהאי 'חייב' דקתני = חייב ליתנו לכהן קאמר, אבל למזבח לא קרב: דהאי דאישתני -) מום קבוע הוי, לשחוט עליו (בחוק בבכור בעל מום, ששוחטו כהן ואוכלו); בשלמא מום קל - קא משמע לן כדרב הונא (דאמר 'אפילו אזנו') ולאפוקי מדרב חסדא ורובא, אלא מום קבוע מאי קא משמע לן?
 דכיון דאישתני הוה ליה מומא? תנינא (לקמן בפרק 'על אלו מומין שוחטין את הבכור' (פ"ו מ"ח דף מ.)) : 'ופיו דומה כשל חזיר - הרי זה מום' !, וכי תימא 'התם נשתנה בדבר שאין במינו קדוש בבכורה, הכא נשתנה בדבר שבמינו קדוש בבכורה' (ולהכי איצטריך לרבי יוחנן לאשמועינן דמום הוא) - הא נמי תנינא [לקמן פ"ו מ"ח דף מ.]: 'עינו אחת גדולה ואחת קטנה', ותנא 'גדולה = גדולה כשל עגל, ו'קטנה' = קטנה כשל אווז'; בשלמא קטנה כשל אווז - אין במינו קדוש בבכורה, אלא גדולה כשל עגל יש במינו

קדוש בכורה, אלא לאו משום דאמרינן 'כיון דאישתני הוה ליה מומא' (ואפילו הכי הוי מומא, ואמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר) ? לא! משום דהוה ליה 'שרוע' (דשרוע האמור בתורה [ויקרא כב, כג]: שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה) - זו היא שאברו אחד גדול מחבירו, אבל שינוי אחר, כגון שבצמרו דומה לעז - לא שמעינן דמום הוא, הלכך איצטריך לרבי יוחנן לאשמועינן);

הכי נמי מסתברא, דתנן [בכורות פ"ה מ"א; דף מג, א]: 'מוזמין אלו' (שפירשו חכמים בבכור) - בין קבועין בין עובדין - פוסלין (באדם, בכהן: כל זמן שמום בו - לא יעבוד); 'יתר עליהן אדם' [עיניו שתייהן גדולות שתייהן קטנות]';

גבי אדם הוא דכתיב (ויקרא כב, ד) איש איש מזרע אהרן [והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע] דבעינן איש שוה בזרעו של אהרן (שדומה לבני אדם), אבל בהמה שתייהן גדולות שתייהן קטנות נמי לא הוי מומא; אחת גדולה ואחת קטנה מאי טעמא? אי משום שינוי - אפילו שתייהן גדולות שתייהן קטנות נמי! אלא - לאו משום דהוה ליה שרוע?

לא! לעולם אימא לך משום שינוי (ומהכא לא תסתבר משום שרוע): שינוי הוי מומא; ודקא קשיא לך 'אפילו שתייהן גדולות שתייהן קטנות' - התם, אי מחמת בריותא יתירא - תרוייהו בעי למיברא, אי מחמת כחישותא יתירא - תרוייהו בעי מיכחש (והא ודאי משונה הוא)! (ואי קשיא: אמאי איצטריך לרבי יוחנן למימר, הא אוקימנא דשינוי הוי מומא? תריץ: כיון דאיכא למימר נמי דלאו משום שינוי הוא, אלא משום שרוע - איצטריך לרבי יוחנן למימר.)

ההיא גיורתא דהוה מסרין לה אחי (עובדי כוכבים הוו) חיותא לפטומה; אתאי לקמיה דרבא (למיבעי אי מיחייבא בבכורה), אמר לה: לית דחש לה להא דרבי יהודה דאמר 'שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה'.

רב מרי בר רחל הויה ליה ההיא חיותא, הוה מקנה לאודנייהו לעובד כוכבים (לאפקועינהו מבכורה) ואסר להו (לבכורות) בגיזה ועבודה (בבכורים גמורים) ויהיב להו לכהנים - וכלאי חיותא (מתה מקנהו) דרב מרי בר רחל!

וכי מאחר דאסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים - אמאי מקנה להו לאודנייהו לעובד כוכבים?

דלמא אתי בהו לידי תקלה (שלא יגזו ויעבוד בהו).

אי הכי (דלטובה נטכוון) מאי טעמא כלו חיותא דרב מרי?

משום דמפקע להו מקדושתיהו.

והאמר רב יהודה 'מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם' (ועדיין לא נתקדש; דבכור - ברחם תליא קדושתיה, דכתיב [דברים טו, יט] 'כל הבכור אשר יולד' ולא הוי כמטיל מום בקדשים)?

התם - מקדושת מזבח קא מפקע ליה, מקדושת כהן לא מפקע ליה (דהוי בבכור בעל מום הניתן לכהן, וחייב כהן לנהוג בו קדושה: שלא יגזו ויעבוד בו, וכשהוא שוחטו - אינו שוחטו באיטליז ואינו נמכר באיטליז ואינו נשקל בליטרא, כדלקמן (דף לא, ב)); הכא (מכי מקני לה לעובד כוכבים) אפילו מקדושת כהן קא מפקע ליה (דלא חיילא עליה שם קדושה, ואף על גב שהוה נוהג בו קדושה - הוי כנוהג קדושה בחולין גמורין)!

ואיבעית אימא: רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור (ליטול מעות מן העובד כוכבים: דעובד כוכבים לא קני אלא בכסף [נכדאמרין לקמן בפרק שני (דף יג, א)]) וחזי ליה איניש אחרינא, ואזיל ועביד, וסבר: רב מרי - מילתא הוא דעבד (מילתא בעלמא: בדיבור, ואינו נוטל דמיו) ואתי בה לידי תקלה.

תורה:

במדבר ג"ב: ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים

במדבר ג"ג: כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'

במדבר ג"ט: כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף

במדבר ג"א: ולקחת את הלויים לי אני ה' תחת כל בכר בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל

במדבר ג"ב: ויפקד משה כאשר צוה ה' אתו את כל בכור בבני ישראל

במדבר ג"ג: ויהי כל בכור זכר במספר שמת מבן חדש ומעלה לפקדיהם שנים ועשרים אלף שלשה ושבעים ומאתים

במדבר ג"ד: וידבר ה' אל משה לאמר

במדבר ג"ה: קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו לי הלויים אני ה'

במדבר ג"ו: ואת פדויי השלשה והשבעים והמאתים העדפים על הלויים מבכור בני ישראל

במדבר ג"ז: ולקחת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים גרה השקל

במדבר ג"ח: ונתתה הכסף לאהרן ולבניו פדויי העדפים בהם

במדבר ג"ט: ויקח משה את כסף הפדיון מאת העדפים על פדויי הלויים

במדבר ג,נ: מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף חמשה ושישים ושלוש מאות ואלף בשקל הקדש
במדבר ג,נא: ויתן משה את כסף הפדים לאהרן ולבניו על פי ה' כאשר צוה ה' את משה

משנה :

כהנים ולוים פטורין (קא סלקא דעתך [בתחילת הגמרא] אפטר חמור קאי) מקל
וחומר: אם פטרו (לוים) את של ישראל (בכורי ישראל) במדבר - דין הוא
שיפטרו את של עצמן (ומשמע דגוף הלוים פטרי חמורי ישראל) !

(בכורות ד, א)

גמרא :

אינהו פטרי? אדם - אדם פטר, בהמה - בהמה פטרה, דכתיב (במדבר ג,מה)
קח את הלוים תחת [כל] בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים תחת בהמתם [והיו לי הלוים אני ה'] ! ?
אמר אביי: הכי קאמר: כהנים ולוים - פטורין בהמתם מקל וחומר:
אם הפקיעה בהמתם של לויים בהמה של ישראל במדבר, דין הוא
שתפקיע את של עצמן !

אמר ליה רבא: והא 'פטרו' קתני, דמשמע אינהו [גירסת צאן קדשים] ! ועוד:
אם איתא (דדרשינן קל וחומר גבי בהמה מבכור) - אפילו מבכור בהמה טהורה
נפטרו (דהא בהמה טהורה ידידהו הפקיעה בהמת ישראל), אלמה תנן (בפרק שני [בכורות פ"ב
מ"א, לקמן דף יג.]) : 'לא נפטרו מבכור בהמה טהורה אלא מפדיון הבן ופטר
חמור' ?

אלא אמר רבא: (גבי בהמה לא דרוש דבנן קל וחומר, מדאיצטריך לאקושי בכור בהמה טמאה לבכור
אדם: דכל שאינו בבכור אדם - אינו בבכור בהמה טמאה, כדלקמן, שמע מינה: גבי בהמה לא אתייהב למדרש
האי קל וחומר, ו) הכי קתני (והכי קאמר מתניתין): כהנים ולוים פטרו הן עצמן
(מפדיון הבן) מקל וחומר: אם הפקיעה קדושתן של לויים (קדושת פשוטי הלוים)
קדושת של (בכורי) ישראל במדבר, לא יפקיע את של עצמן (דין הוא שתפקע
קדושת בכורה שבהן, כדאמר לקמן 'בכורי הלוים לא הפקיעו אלא עצמן') ?

אשכחן אדם, בהמה טמאה מנלן (דנפטרו כהנים מפטר חמור) ?

אמר קרא (במדבר יח,טו) [כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך] אך פדה תפדה
את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה: כל שישנו בבכור אדם - ישנו
בבכור בהמה טמאה, וכל שאינו בבכור אדם (כגון לויים וכהנים, דנפטרו מקל
וחומר) - אינו בבכור בהמה טמאה.

אמר ליה רב ספרא לאביי: לדידך, דאמרת 'בהמתם' (דאבהמה נמי קא דריש
קל וחומר), בן לוי דהוה ליה שה (במדבר) דאפקע (פטרי חמורים שהיו במדבר) -
ליפקע, דלא הוה ליה שה דליפקע - לא ליפקע! ? בין לדידך בין
לרבא (דדרשיתו קל וחומר גבי בכור אדם: דכיון דדרשת לגבי בהמה - כל שכן לגבי אדם, דאי לא דרשת
ביה קל וחומר - אדם מנא לן? וכיון דדרשת - איכא למיפרך) : (לוי בכור) בן חודש, דאפקע
(דאשכחן גבי פשוט בן לוי חדש דאפקע קדושת בכורות בני ישראל, דכולן מבן חדש ומעלה נמנו, כדכתיב
(במדבר ג,מג) מבן חדש ומעלה) - ליפקע (ניפקע בכור עצמו, ובכורי לויים בני חדש - דין הוא שיפטרו
עצמן מקל וחומר מפשוטי בני חדש: דהפקיעו קדושת בכורי ישראל, קל וחומר בני חדש עצמן) פחות
מבן חדש דלא אפקע (פשוט דכותיה קדושת בכור ישראל) - לא ליפקע (לא יפקע
קדושת עצמו, ולמה לא נפדו בכסף בכורי לויים שהיו במדבר פחותים מבן חדש) ! ? לוייה (שילדה
מישראל) לא תיפקע (קדושת בכור בנה, דהא לא נמנו במדבר אלא זכרים, אבל נקבות לא הפקיעו
כלום), אלמה אמר רב אדא בר אהבה 'לוייה שילדה בנה פטור מחמש
סלעים' ?

הא - לא קשיא, כדמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, דאמר 'פטר
רחם': בפטר רחם תלה רחמנא (לבכור, וכיון דרחם דהך לוייה הוא - אזלינן אחר האם לענין
חמשה סלעים: אי משכחינן דכולן לויים פטורין - אפילו פחותין מבן חדש שהיו במדבר שלא הפקיעו בן לוייה
נמי פטור) .

ואהרן שלא היה באותו מנין (לא הוא ולא בהמותיו: שלא הפקיעו את בכורי ישראל) -
לא ליפקע (לא יפקע פטרי חמורים ידידה), דתניא: 'למה נקוד על אהרן
שבחומש הפקודים? שלא היה באותו מנין' ?

אמר קרא: הלוים [אולי בפסוק: במדבר ג,מא: ולקחת את הלוים לי אני ה' תחת כל בכר בבני ישראל
ואת בהמת הלוים תחת כל בכור בבהמת בני ישראל]: הוקשו כל הלוים זה לזה. (השתא
איפריקו כולהו תיובתא.)

כהנים מנלן ?

כדרכי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: בעשרים וארבעה
מקומות נקראו כהנים 'לוים' וזה אחד מהן: (ייחזקאל מד,טו) והכהנים הלוים

בני צדוק [אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם ד' ה'];

(בכורות ד, ב)
ולדורות מנלן (שיפטר בכורי כהנים לויים) ? (דמהאי קל וחומר לא שמעינן אלא במדבר!)
אמר קרא (במדבר ג, יב; ודומה גם פסוק מה) [ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל] והיו לי הלויים: 'והיו' - בהווייתן יהו.
וממאי דבשה (של בן לוי נפטר פטרי חמורים של ישראל, דקאמרת לעיל 'בן לוי דהוה ליה שה דאפקע - ליפקע) ?

אמר רב חסדא: נאמר כסף לדורות (בבכור אדם: ופדיו מן חדש תפדה בערך כסף חמשת שקלים (במדבר יח, טז)) ונאמר שה לדורות (וכל פטר חמור תפדה בשה (שמות יג, ג)): מה כסף האמור לדורות בו פדו לדורות בו פדו (בכורים) לאותה שעה (דכתיב (במדבר ג, טז) ולקחת חמשת שקלים לגולגולת) - אף שה האמור לדורות בו פדו לדורות בו פדו באותה שעה.
מה לכסף שכן פודין בו הקדשות (ויקרא כז, טו) ואם המקדיש יגאל את ביתו [ויסוף חמישית כסף ערך עליו והיה לו] ומעשר שני (דכתיב (דברים יז, כה) ונתתה בכסף - הילכך פדו בו בכורות במדבר כלדורות, תאמר בשה, שאין פודין בו הקדשות) ?
אלא: אמר קרא: [במדבר יח, טז:] כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך] אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה: מה בכור אדם לא חלקת בין לדורות בין לאותה שעה: בכסף - אף בהמה טמאה לא תחלוק בו בין לדורות בין לאותה שעה: בשה.

אמר רבי חנינא: שה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים מישראל.
אמר אביי: תדע (שלא נמנו בכורי בהמת ישראל): שהרי מנה הכתוב עודפים באדם ולא מנה עודפין בבהמה (מדלא מנה הכתוב עודפים בבהמה כמו שמנה באדם: שלשה ושבעים ומאתים) !
ממאי? דילמא לא הוי נפיש להו (לישראל) בהמות טובא (כלוים) ?
לא סלקא דעתא, דכתיב (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד [עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה] !
דילמא אפילו הכי (דמקנה רב היה לבני ראובן) פשוטים דלויים הוו קיימי לבהדי בכורי ישראל (אפילו הכי לא הוו עדפי בבהמה שיהו בכורי בהמת ישראל עודפים על פשוטי בהמות לויים) ?
אמר קרא (במדבר ג, מה) [קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל] ואת בהמת הלויים תחת בהמתם [והיו לי הלויים אני ה'] : בהמה אחת תחת בהמות הרבה.
ואימא (הא דכתיב בהמת הלויים - בהמות טובא משמע, כדאשכחן בנינוה) : (יונה ד, יא) [ואני לא אחוס על ינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו] ובהמה רבה (אלמא 'בהמה' - טובא משמע) !
אם כן (דבהמת דלויים טובא משמע) ליכתוב קרא או 'בהמה תחת בהמה' או 'בהמתם תחת בהמתם' (ליכתבינהו קרא כי הדדי); מאי 'בהמת ... תחת בהמתם' (מדשני קרא בדיבוריה) - שמע מינה חד פטר טובא.
אמר רבא: אף אנן נמי תנינא (במתניתין [בכורות פ"א מ"ד, דף ט"א, א]) : 'ופודה בו פעמים הרבה' (שאם חזר וקנאו מיד הכהן לאחר שנתנו לו - חוזר ופודה בו פטר חמור אחר).
ורבי חנינא (דאמר שה אחד של בן לוי) - טעמא דמתניתין מפרש, והכי קאמר: מאי טעמא 'פודה בו פעמים הרבה' ? - משום דשה אחד של בן לוי פוטר כמה פטרי חמורים של ישראל.

איתמר: רבי יוחנן אמר: קדשו בכורות (שנוולדו) במדבר, וריש לקיש אמר: לא קדשו בכורות (שנוולדו) במדבר;
רבי יוחנן אמר: קדשו בכורות במדבר, דרחמנא אמר ליקדשו, דכתיב [שמות יג, ב] קדש לי כל בכור [פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא];
וריש לקיש אמר: לא קדשו בכורות במדבר: מדכתיב (שם, בהמשך: שמות יג, יא) והיה כי יביאך [ה'] אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתך ונתנה לך, וכתוב בתריה (שמות יג, יב) והעברת [כל פטר רחם לה'] וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה' - מכלל דמעיקרא (במדבר) לא קדוש! (והאי קדש לי כל בכור מוקי ליה ריש לקיש במצרים, אבל במדבר לא קדשו, מדכתיב כי יביאך והעברת כל פטר רחם).

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: 'עד שלא הוקם המשכן היו כמות מותרות' (בבמות - כל אחד בנה מזבח, ומקריב עליו; ומשהוקם המשכן - נאסרו, דכתיב (ויקרא יז, ד) ואל

פתח אהל מועד לא הביאו [להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך...] נעבדה בבכורות (בכורי ישראל היו מקריבים, ומכאן ואילך הכהנים) ' (זבחים פ"ד מ"ד) (אלמא בכורות קדשו) ! ?

אמר ליה: באותן שיצאו ממצרים; הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי (אלא באותן שנולדו במדבר) - בן שנה בר מיעבד עבודה הוא (הא משיצאו ממצרים עד שהוקם המשכן - שתא חדא הוא דהואי) ?

ודקארי לה מאי קארי לה? הכי קא קשיא ליה: אי אמרת בשלמא דלא פסיק קדושתיהו (קדושת בכורות דהנך שנולדו במדבר קדשו) - (איכא למימר) הנך דמעיקרא נמי לא פקעא קדושתיהו, אלא אי אמרת דפסק קדושתיהו - הנך דמעיקרא נמי פקעא ליה קדושתיהו.

ואידך?

דקדוש - קדוש, דלא קדוש - לא קדוש.

איתיביה: 'אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם בישראל נדרים

ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות' !! ?

הכי נמי באותן שיצאו ממצרים. ומינה (ומינה איכא למשמע דלא קדשו בכורות במדבר): (דקתני) 'אותו היום' - הוא דקרוב, (מכלל ד) מיכן ואילך לא קרוב (שיום ראשון הקריבו כל בכורי בהמה שיצאו ממצרים).

איכא דאמרי איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן: 'אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם ישראל נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות': אותו היום - אין, מיכן ואילך לא. אימא 'מאותו היום' ואילך, ומאי קמשמע לן: מאותו היום - אין, מעיקרא - לא! אלמא חובות בבמה לא קרוב (שלא היה יכול כל אחד לעשות מזבח להקריב בכורות שלו, דחובות לא קרוב בבמת יחיד).

תא שמע: 'נמצאת אתה אומר בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל: במצרים, ובמדבר, ובכניסתן ישראל:

לארץ במצרים מהו אומר?

(שמות יג, ב) קדש לי כל בכור [פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא];

במדבר הוא אומר:

(במדבר ח, יז) כי לי כל בכור בבני ישראל [באדם ובבהמה ביום הכני כן בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי];

בכניסתם לארץ הוא אומר: (שמות יג, יא) והיה כי יביאך [ה' אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך

ולאבתך ונתנה לך] - (שמות יג, יב) והעברת [כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים

לה'] .

אמר רב נחמן בר יצחק: בשלשה מקומות הוזהרו על הבכורות ליקדש (ולעולם לכשיכנסו לארץ) ולא קדשו.

ובמצרים נמי לא קדוש (בתמיה) ? הא קאמרינן דקדוש (והא מודו כולוהו לעיל באותן שיצאו ממצרים) ?

הכי קאמר: מהן קדשו ומהן לא קדשו.

מתקיף לה רב פפא: ובמדבר לא קדשו? והכתיב (במדבר ג, מ) [ויאמר ה' אל משה]

פקוד כל בכור זכר לבני ישראל [מבן חדש ומעלה] ושא את מספר שמתם (ובן חדש ודאי במדבר נולד, דהא

האי מעשה - בשנה שנית הואי) ! ?

אלא אי איתמר - הכי איתמר: רבי יוחנן אמר: קדשו ולא פסקו,

וריש לקיש אמר קדשו

(בכורות ה, א)

ופסקו (משנת החשבון של חומש הפקודים ואילך).

בשלמא ריש לקיש, כדאמר טעם (מוהיה כי יביאך והדר והעברת), אלא לרבי

יוחנן מאי טעמא?

אמר רבי אלעזר: רבי יוחנן חזאי בחילמא דמילתא מעליתא אמינא:

אמר קרא: [במדבר ג, יג:] כי לי כל בכור ביום הכני כן בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד

בהמה] לי יהיו [אני ה'] - בהוייתן יהו.

ורבי יוחנן, 'והיה כי יביאך... והעברת' מאי עביד ליה?

ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל: 'עשה מצוה זו (של

בכורות [# במדבר?]) ששבכילה תיכנס לארץ' (וליהי סמכינהו רחמנא להדדי).

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון הכי מתניתו לה, אנן - איפכא מתנינן לה: רבי יוחנן אמר לא קדשו בכורות במדבר, וריש לקיש אמר קדשו בכורות במדבר.

אמר ליה: ואפכית נמי תיובתא, ואפכיתו לה להא דרבי אלעזר (ואמרינו: 'ריש לקיש חזאי בחלום', ומתריץ ליה למילתיה דריש לקיש; והא רבי אלעזר - תלמידו דרבי יוחנן הוה)?

אמר ליה: (האי ד) 'לא קדשו' (דקאמר רבי יוחנן) (היינו) 'לא הוצרכו ליקדש' (אם רוצה להקריבן - אינו צריך להקדישן כשאר בהמות חולין, שהרי הן קדושין היו משעה שנולדו, דהיינו נמי כדלעיל: דלרבי יוחנן קדשו בכורות במדבר)!

אי הכי - היינו דידן? קא משמע לן 'חייב אדם לומר בלשון רבו' (אף על גב דתרווייהו כי הדדי הוו פירושייהו - אפילו הכי קאמר ליה בלשון שלמדתיה).

שאל קונטרס השר את רבן יוחנן בן זכאי: בפרטן של לויים אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלש מאות (בגדשון כתיב (במדבר ג, כב) שבעת אלפים וחמש מאות, ובקהת כתיב (במדבר ג, כח) שמונת אלפים ושש מאות הרי עשר אלפים ומאה, ובמררי כתיב (במדבר ג, לד) ששת אלפים ומאתים - הרי שנים ועשרים אלף ושלש מאות); בכללן אתה מוצא עשרים ושנים אלף (ובכללן כתיב (במדבר ג, לט) כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף) - ושלש מאות להיכן הלכו? אמר לו: אותן שלש מאות - בכורות היו ואין בכור מפקיע בכור. מאי טעמא? אמר אביי: דיו לבכור שיפקיע קדושת עצמו.

ועוד שאלו: בגיבוי כסף אתה מוצא מאתים ואחת ככר ואחת עשרה מנה, דכתיב (שמות לח, כו) בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש* [לכל העבר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה לשש מאות אלף ושלש מאות וחמש מאות וחמשים] ובנתינת הכסף אתה מוצא מאת ככר, דכתיב (שמות לח, כז) ויהי מאת ככר הכסף לצקת [את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן] - משה רבכם גנב היה? או קוביוסטוס היה? או אינו בקי בחשבונות? נתן מחצה ונטל מחצה ומחצה שלם לא חזיר (שהיה לו להשלים החצי מאת ככר וחצי וחמש מנים וחצי, והוא לא נתן אלא מאה ככר, כדכתיב מאת [ה]ככר)? (ואף על גב דכתיב (שמות לח, כח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה וויס - אלמא דיתור ממחצה החזיר - אותו פסוק לא הזכיר אותו השר, שמתכוין היה לקנטרו בדברים.) * (מחצית השקל בשקל הקדש לגלגלת, לשש מאות אלף ושלש מאות וחמש מאות וחמשים - הרי מאתים ואחד ככר ו"א מנה; ככר הוי ששים מנה, ומנה = מאה דינר, שהן חמשה ועשרים סלעים, ושקל דאורייתא הוי סלע; חשוב ששים פעמים עשרים וחמש - תמצא בככר אלף וחמש מאות סלעים, שהן שלש אלפים חצאי שקלים; תמצא לשלש אלפים ישראל ככר כסף, לשלש מאות אלף - מאת ככר, לשש מאות אלף - מאתים ככר, ולשלש אלפים - אלף וחמש מאות סלעים, ולחמש מאות איש - מאתים וחמשים סלעים, ולחמשים איש עשרים וחמשה סלעים, הרי אלף ושבע מאות ושבעים וחמשה סלעים; צרף סלעים ועשה מהן מנים: מכל מאה סלעים ארבע מנים - הרי לאלף סלעים ארבעים מנים, ולחמש מאות סלעים - עשרים מנים, הרי ככר; פשו להו מאתים ושבעים וחמשה סלעים שהן אחת עשרה מנה.) אמר לו: משה רבינו גיזבר נאמן היה, ובקי בחשבונות היה, ומנה של קודש - כפול היה (והיה בככר מאה ועשרים מנים, ובאותן מאה ככר הוו מאתים ככר וככר האחד ואחד עשרה מנה היו האלף ושבע מאות ושבעים וחמשה שעשה וויס לעמודים).

הוי בה רב אחאי: מאי קא קשיא ליה?: (שמות לח, כז) ויהי מאת ככר הכסף לצקת [את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן]? הנך לצקת, ואינך בי גזא?!

כתב קרא אחרינא (דלא כתיב ביה לצקת ולא קחשיב לכולהו): (שמות לח, כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר [ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש]; ודקאמר ליה 'מנה של קודש כפול היה' - מנא ליה?: אילימא מיניה (מהאי קרא גופיה): *דכתיב: (שמות לח, כח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה וויס לעמודים [וצפה ראשיהם וחשק אתם], שהרי כאן (מאלף ושבע מאות ושבעים וחמשה יוצא) שבעים ואחד מנה (ואי נמי לא מהדר אלא כמה דכתיב, מיהו הנך הוה ליה לקרא למימני בהו בככר ואחד עשרה מנה) ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט (בפרטים), ולא עשה מהן כלל שיחשבם בככר), ואם איתא - 'מאה ואחד ככר ואחת עשרה מנה' מיבעי ליה! אלא מדלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט - שמע מינה מנה של קודש כפול היה. * [הגירסא לפי הב"ח] (לעולם איכא לישראל אמאי לא אהדר מאתים ככר, והא דאמרת 'אי לאו דכפול היה אמאי לא מננהו בככר' - לאו טעמא הוא, דכללי שהגיעו למאה קחשיב בכללי, ופרטי - כגון חד ככר - לא חשיב בככר, לפיכך מנאן בפרוטרוט.)

ודילמא כללי קחשיב בככרי, פרטי לא קא חשיב בככרי?
 אלא מהכא (שמות לח,כט) ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל: (אלפים הוו שמונים מנים לכל מאה, ארבעה מנים וארבע מאות הוו ט"ז מנים -) שהרי כאן תשעים וששה מנה, ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט (והאי קרא חשיב פרטי בככרי, דהכתיב שבעים ככר; מדלא כתב 'שבעים ואחד ככר ושלשים וששה מנים') - שמע מינה מנה של קודש כפול היה (ועד דליהו מאה ועשרים מנים לא הוי ככר).
 ודילמא פרטא רבה (= שבעים, ולהכי קרי ליה 'פרט': דלא הגיע למאה) קא חשיב בככרי, פרטא זוטא (כגון חד ככר) לא קחשיב בככרי?
 אלא אמר רב חסדא: מהכא (פסוק הוא ביחזקאל (מח,יב)): והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם -) אלמא המנה = עשרים וחמשה סלעים) -

(בכורות ה, ב)
 והא מאתן וארבעין (דינר) הויין?! - אלא שמע מינה מנה של קודש מנה כפול היה (ובמנה דקודש הוו מאתן), ושמע מינה מוסיפין על המדות ואין מוסיפין יתר על שתות, ושמע מינה שתותא מלבר (והנך ארבעים דטפו עליהו - זהו שהוסיפו בימי יחזקאל, והוסיפו עליהן שתות: דארבעין הוו שתותא מלבר: דבמאתן איכא חמש פעמים ארבעים, והביאו פעם ארבעים ששית מבחוק והוסיפו עליהן; ולא אמרינן שתות מלגיו שיחלקו מאתים לששה ויוסיפו על המשקל אחד מאותן חלקים).

[מכילתא בשלח מסכתא דעמלק פרשה א, בשנויים: שם השואל הוא רבי חנניה] אמר רבי חנינא: שאלתי את רבי אלעזר בבית מותבא רבא (בבית המדרש הגדול): מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים?
 אמר לי: גזירת הכתוב היא; ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין להם כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים (מעולים) טעונים מכספה וזהבה של מצרים!
 ועוד שאלתיו: מאי לשון 'רפידים'? [שמות יט,ב]: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר] ואמר לי: 'רפידים' שמה.
 כתנאי: רבי אליעזר אומר: 'רפידים' שמה; רבי יהושע אומר: שריפו עצמן מדברי תורה (לפיכך בא עליהם עמלק), וכן הוא אומר (ירמיהו מז,ג) [מקול שטת פרסות אביריו מרעש לרכבו המון גלגליו] לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים (מכאן שריפו ידיהם מן התורה).
 ועוד שאלתיו: מאי לשון 'שטים'? [במדבר כה,א]: וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב] ואמר לי: 'שטים' שמה;
 כתנאי: רבי אליעזר אומר: 'שטים' שמה; רבי יהושע אומר: שנתעסקו בדברי שטות (לזנות את בנות מואב);
 (במדבר כה,ב) ותקראן לעם לזבחי אלהיהן [ויואל העם וישתחוו לאלהיהן]: רבי אליעזר אומר: ערומות פגעו בהן (ותקראן משמע גופן היה פוגע בהן); רבי יהושע אומר: שנעשו כולן בעלי קריין (ולשון מקרה הוא).

משנה:
 פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה כמין סוס - פטורה מן הבכורה, שנאמר 'פטר חמור' 'פטר חמור' שני פעמים (בתורה: חד ב'קדש לי כל בכור': [שמות יג,ג]: וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה) וחד ב'ראה אתה': [שמות לד,כ]: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם): עד שיהא היולד (האם) חמור והנולד חמור (שהוא דומה לאמו);
 ומה הם באכילה (אותן שאין דומין לאמן) [פרה שילדה מין חמור או אתון שילד מעין עגל]? בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה - מותר באכילה, וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה - אסור באכילה: שהיוצא מן הטמא - טמא, והיוצא מן הטהור - טהור.

גמרא:
 תנן התם [בכורות פ"ב מ"ה, דף טז,ב]: 'רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל - פטור מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין - חייב'.
 מנא הני מילי?

אמר רב יהודה: דאמר קרא [במדבר יח, יז]: אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה¹: 'אך בכור שור' - שיהא הוא שור ובכורו שור; 'בכור כשב' שיהא הוא כשב ובכורו כשב; 'בכור עז' - שיהא הוא עז ובכורו עז (מדמצי למיכתב 'אך שור כשב ועז', דהא עניינא בבכור קמישתעי, דכתיב לעיל מיניה כל פטר רחם וגו' ונקט בכולהו בכור - שמע מינה: עד שיהא הבכור כאמו ולא יהא דומה לאחר); יכול אפילו יש בו מקצת סימנין [יהא פטור] ? - תלמוד לומר: 'אך' - חלק (דכל אכין ורקין שבתורה - למעט).

והא תנא (דמתניתין) - 'פטר' 'פטר' קנסיב לה לפרה (דקא מפיק פרה שילדה מין חמור דפטורה מן הבכורה מן 'פטר' 'פטר' - עד שיהא היולד חמור והולד חמור, ופרה נמי גמרה מחמור, ורב יהודה היכי שבק קרא דמתניתין וקנסיב למודא אחרינא) ?

הוא (רב יהודה) דאמר כרבי יוסי הגלילי, דתניא [דומה לתוספתא בכורות פ"א מ"ב]: דבי יוסי הגלילי אומר: אך בכור שור - עד שיהא הוא שור ובכורו שור; בכור כשב - עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב; או בכור עז - עד שיהא הוא עז ובכורו עז; יכול אפילו יש בו מקצת סימנין [יהא פטור] ? - תלמוד לומר: 'אך' - חלק. [בתוספתא, במקום יכול וכו' כתוב: ואם יש בו מקצת סימנים דומות לאמו - חייב בבכורה.] במאי קמיפלגי ?

תנא דידן סבר גלי רחמנא בקדושת דמים (גלי רחמנא בחמור דקדושת דמים הוא, שאינו קדוש אלא דמיו: שיפדהו בשה - גלי ביה רחמנא דנדמה פטור) - והוא הדין [רבנו גרשום: כל שכן] בקדושת הגוף (והוא הדין לבכור בהמה טהורה דקדושת הגוף היא), ורבי יוסי סבר: גלי רחמנא בקדושת הגוף והוא הדין בקדושת דמים, וגמר קדושת דמים מקדושת הגוף. ותנא דידן, האי 'בכור' 'בכור' מאי עביד ליה ? מיבעי ליה לכדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: למה נאמרו אימורין בבכור שור, אימורין בבכור כשב, אימורין בבכור עז (בהאי קרא: אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם ואת דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר [אשה לריח ניחח לה]² [במדבר יח, יז] - דכולם אימוריהם קרבים) ? - צריכא: דאי כתב רחמנא בבכור שור - שכן נתרבה בנסכים (שור - נסכיו מרובים: חצי ההין, וכשב ועז - רביעית ההין); כשב - שכן נתרבה באליה (כשב - אלייתו קריבה עם אימורים, כדמפרש ב'ויקרא', מה שאין כן בשור ועז); בעז - שכן נתרבה אצל עבודת כוכבים ביחיד.

חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי ? בהי לא ליכתוב ?

לא ליכתוב רחמנא בשור, ותיתי מהנך ? - מה להנך שכן נתרבו אצל פסחים (כשב ועז - פסח בא מהן, דכתיב מן הכבשים ומן העזים תקחו [נשמות יב, ה]); לא לכתוב ככשב, ותיתי מהנך ? - מה להנך שכן נתרבו אצל עבודת כוכבים בצירור (פר [בן בקר אחד] לעולה... ושעיר לחטאת [במדבר טו, כד]) ! לא ליכתוב רחמנא בעז, ותיתי מהנך ? - מה להנך (שור וכשב) שכן יש בהן צד רבוי אצל מזבח (דכשהן קרבים - יש מהן לאשים יותר מעז: שור בנסכים וכשב באליה) ! ?

הילכך צריכי.

ורבי יוסי הגלילי ?

אם כן (דלא אתיא קרא אלא להכי) - ליכתוב קרא 'אך בכור שור כשב ועז', 'בכור' 'בכור' למה לי ? אלא לאו שמע מינה עד שיהא הוא שור ובכורו שור ?

ורבי יוסי הגלילי - האי 'פטר חמור' 'פטר חמור' מאי עביד ליה ?

מיבעי ליה לכדתניא: 'דבי יוסי הגלילי אומר: מתוך שנאמר (במדבר

יח, טו): [כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך] אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה שומע אני אפילו פטרי סוסים וגמלים, תלמוד לומר 'פטר חמור': פטר חמור אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים; ועדיין אני אומר: פטרי חמור בשה, פטרי סוסים וגמלים בכל דבר (פטר חמור תפדה בשה ולא בדבר אחר, ושאר בכורי טמאה בכל דבר, ולעולם קדושים בבכורה) ?

(בכורות ו, א)

תלמוד לומר (מקרא אחר): 'פטר חמור' 'פטר חמור' [שמות יג, ג]: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה שמות לד, ב: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם]: שני פעמים פטרי חמורים אמרתי לך - ולא

פטר' סוסים וגמלים (שמות לז, כ) **ופטר חמור תפדה בשה** - אם אינו ענין למעט שאר בהמה טמאה משה, שהרי מעטן בפסוק ראשון - תנהו ענין למעטן מכל קדושת בכור).

פריך רב אחאי (גירסת רש"י: מתקיף לה רב אחא): (הא תרוייהו צריכי, ד) **אי כתב רחמנא חד - הוה אמינא**: (הוי פטר חמור) **'דבר שהיה בכלל** (בכלל בכור הבהמה הטמאה תפדה [במדבר יח, טו]) **ויצא מן הכלל ללמד** (שפדיונו בשה) - **לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא**, ולעולם (נפדין) **בשה** (ת"ל מקרא אחר ופטר חמור תפדה לומר לך זה בשה ולא אחר בשה) - **כתב רחמנא [ו]פטר חמור** (תפדה) **'אחרינא** (לומר לך): **פטרי חמורים** (בשה, ולא אחר בשה): **ולא פטרי סוסים וגמלים**.

ואימא: מעטינהו משה, ולעולם בכל דבר (וקדושים בבכור)?
אם כן לכתוב רחמנא (קרא תניינא: [שמות לז, כ]: ופטר חמור תפדה בשה) **'פטר חמור תפדה בשה וחמור תפדה בשה'** (ואנא ידענא דבפטר קמישתעי); **'פטר חמור תפדה בשה'** [שמות יג, ג] **'פטר חמור תפדה בשה'** [שמות לז, כ] **למה לי?** - (מדהדר כתב פטר שמע מינה) **פטרי חמורים אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים** (מדין פטר רחם ממעט להו לשאר בהמות טמאות: דאין להם דין בכורה).

ותנא דידן, למעוטי סוסים וגמלים מנא ליה?
אמר רב פפא: [שמות לז, יט]: כל פטר רחם לי וכל מקנן תזכר פטר שור ושה; [שמות לז, כ]: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם]: **'כל מקנן תזכר'** - כלל; **'שור ושה'** ו'חמור' - פרט (כל מקנן תזכר פטר שור ושה ופטר חמור תפדה בשה - כלל ופרט בהדדי); כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט: **שור ושה וחמור - אין, מידי אחרינא - לא!**

ורבי יוסי הגלילי?
'פטר' הפסיק הענין (פטר חמור הפסיק הענין: דלא תדייניה בכלל ופרט: דאי אקרא קמא קא מהדר - מכדי כתיב לעיל מינה פטר שור ושה, לכתוב 'וחמור תפדה בשה' ונהדר א'פטר' דלעיל?! אלא מדהדר כתב פטר - שמע מינה לאו אקרא קמא קמהדר).

ורבנן?
וי"ו (דכתב ופטר) הדר ערבינהו קרא (ואהדריה אקרא קמא, דוי"ו מוסף על ענין ראשון).
ורבי יוסי הגלילי?
(ורבי יוסי אמר לך: אי אקרא קמא קאי -) לא לכתוב לא וי"ו ולא 'פטר' (לא לכתוב פטר לאפסוקיה, ולא נצטרך וי"ו לערביה);
ורבנן, אידי דהא קדושת דמים והא קדושת הגוף - פסיק להו והדר עריב להו (למימר דלידייניה בכלל ופרט).

איבעיא להו: פרה שילדה מין חמור ויש בו מקצת סימנין - מהו?
עז שילדה מין רחל, ורחל שילדה מין עז - דכי יש מקצת סימנין חייבת בבכורה, דהא טהורה והא טהורה, הא קדושת הגוף והא קדושת הגוף, הכא: דהא טמאה והא טהורה, הא קדושת הגוף והא קדושת דמים - לא? או דלמא כיון דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה - קדוש; ואם תימצי לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה קדוש, חמור שילדה מין סוס מהו? הכא ודאי לא בת מיקדש בבכורה הוא? או דלמא כיון (דתרוייהו שוין) דמין טמאה הוא (לאו שינויא יתירא הוא, וכי אית מקצת סימנים דאם חייב) - קדוש? אם תמצא לומר כיון דמין טמאה הוא קדוש - פרה שילדה מין סוס מהו? הכא ודאי הא טהורה והא טמאה, הא בת מיקדש בבכורה והא לא בת מיקדש בבכורה? או דלמא סימנין מילתא היא (דאף על גב דאישתני כולי האי - מחייבי ליה מקצת סימנין בבכורה)?

תא שמע: **'בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה - פטורה מן הבכורה**; אם יש בו מקצת סימנין - חייבת בבכורה' - מאי? לאו אפילו פרה שילדה מין סוס (ושמע מינה סימנא מילתא היא, וכל שכן כולהו אינן)? לא, פרה שילדה מין חמור (דהואיל ותרוייהו בני קדושת בהמה נינהו, כי אית מקצת סימנין - חייב, ולא תפשוט מינה אלא חדא).

תא שמע: **'פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה מין סוס - פטורה מן הבכורה**; אם יש בו מקצת סימנין - חייבת בבכורה' - מאי?
לאו אתרוייהו (לאו אתרוייהו קאי האי **זאם יש מקצת סימנין**, ותפשוט מינה תרתי)?
לא, אפרה שילדה מין חמור (ומשום דתרוייהו קדשי בבכורות).
אבל חמור שילדה מין סוס למאי (הלכתא) קתני לה (הכא)? לפטורא (לאשמעינן ד'נדמה' הוי, ופטור מן הבכורה כי לית ביה מקצת סימנין, דמשום רישא קתני 'חמור שילדה מין סוס', אבל סיפא לאו עלה מהדר)? **פשיטא! השתא: ומה פרה שילדה מין חמור -**

דאידי ואידי בני מיקדש בבכורה נִינהו, אמרת 'אם יש בו מקצת סימנין - אין, ואי לא - לא', חמור שילדה מין סוס מיבעיא? איצטריך: סלקא דעתא: התם הוא דיש לה קרנים והא אין לה קרנים, הא פרסותיה סדוקות והא פרסותיה קלוטות, אבל הכא: דאידי ואידי אין לה קרנים, אידי ואידי פרסותיה קלוטות - אימא חמור אדום בעלמא הוא (ולחייב בבכורה) ? קמשמע לן. (סתם סוטים אדומים הן.)

ומה הן באכילה [בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה - מותר באכילה, וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה - אסור באכילה: שהיוצא מן הטמא - טמא, והיוצא מן הטהור - טהור.]:
למה לי למיתני 'שהיוצא'?
סימנא בעלמא הוא דלא תיחלף לך (גירסתך במשנה) דלא תימא 'זיל בתריה דידה, והאי (וטמאה שילדה מין טהורה) - טהור מעליא הוא (מותר), והאי (טהורה שילדה מין טמאה) - טמא מעליא הוא (אסור), אלא זיל בתר אימיה (.)
מנא הני מילי?

דתנו רבנן [ספרא שמיני פרשתא ב משנה ג]: ' (ויקרא יא, ט) **אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה** [את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם]: **יש לך שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה ואי אתה אוכלו ואיזה זה טהור שנולד מן הטמא**;
או אינו אלא טמא הנולד מן הטהור?
ומאי 'ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה'?

(בכורות ו, ב)
הכי קאמר: דבר הבא ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה (כגון האי טמא שנולד מן הטהורה) לא תיכול
תלמוד לומר: '**הגמל...טמא הוא**' (וסתם גמלים נולדים מן הגמלה, וכתב הוא, דמשמע ש) **הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא** (ואין אחר שהוא גמל טמא, וכגון שנולד מן הפרה), **אלא טהור**;
רבי שמעון אומר: '**הגמל**' (אחד בתורת כהנים (ויקרא יא, ט)) '**הגמל**' [ואחד במשנה תורה: (דברים יד, ט)] אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה **את הגמל** ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם] **שני פעמים: אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה**.
ורבנן, האי 'גמל גמל' מאי עבדי ליה?
חד לאסור עצמו וחד לאסור חלבו (החלב) של גמלה).
ורבי שמעון לאסור חלבו מנא ליה?
נפקא ליה מ'את הגמל' (משמע **את הטפל לגמל**, והיינו חלבו).
ורבנן?

אטים לא דרשי, כדתניא: '**שמעון העמסוני היה דורש כל את**' ו'**את שכתורה; כיון שהגיע ל'את ה' אלהיך תירא** [ואתו תעבד ובשמו תשבע] (דברים יג, ט) - **פירש** (מכל דרשות שדרש דכל אתין באין לרבות, וזה אין מה לרבות בו); **אמרו לו תלמידיו: רבי! כל אתין שדרשת - מה תהא עליהם?**
אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה - כך אני מקבל שכר על הפרישה;
עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, טעמא דרבנן מ'גמל...גמל', ורבי שמעון - מ'את הגמל', הא לאו הכי הוה אמינא קלב דבהמה טמאה שרי? מאי שנא מהא, דתניא: [ויקרא יא, גא: אלה] **הטמאים** (ה"א יתירא) [לכם בכל השרץ כל הנגע בהם במתם יטמא עד הערב] - **לאסור צידן** (שומן הדג) **ודוטבן וקיפה שלהן** (ריסוקי בשר וקפלוטות שבשולי קדירה) ?
איצטריך! סלקא דעתך אמינא הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר (במסכת נדה דף טז.) : '**דם נעכר ונעשה קלב**' (דם נדות נעכר מחמת הלידה ונעשה חלב, הלכך חידוש הוא: דמעיקרא הוה דם והאוכלו בכרת, והשתא מישתרי) וכיון דחידוש הוא - בבהמה טמאה נמי לישתרי?! קא משמע לן.
הניחא למאן דאמר 'דם נעכר ונעשה חלב' אלא למאן דאמר 'איבריה מתפריקין הימנה (מחמת הלידה), ואין נפשה חוזרת עליה (אין דמה חוזר עליה)

עד עשרים וארבעה חדש' (ולפיכך מניקה אינה רואה דם נדה, ולאו משום דדם נעשה חלב; והשתא - כיון דלאו מחמת דם קאתי - לאו חידוש הוא) מאי איכא למימר?
איצטריך: סלקא דעתך אמינא 'הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרייה רחמנא, והאי חלב - כי אבר מן החי הוא, ושרי, והילכך אפילו בבהמה טמאה לישתרי - קא משמע לן.

וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי?: אילימא מדאסר רחמנא בשר בחלב - הא לחודיה שרי! - ואימא חלב לחודיה אסור באכילה ומותר בהנאה, בשר בחלב בהנאה נמי אסור? ולרבי שמעון, דשרי בהנאה (לקמן בפירקין דף י.) 'דבי שמעון אומר: כו', משכחת לה (דאיצטריך למיכתב בשר בחלב ואף על גב דחלב גרידא אסור נמי איצטריך למיכתב ביה) למילקי על בישוליה (ללקות על בישולו) - אלא מדגלי רחמנא דבפסולי המוקדשין (דברים יב, טו) [רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כבודת ה' אלקיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל] (בפסולי המוקדשין לאחר פדיון הכתוב מדבר) [ספרי דאה פסקא עא] 'תזבח - ולא גיזה, בשר - ולא חלב' - הא דחולין שרי;
ואימא דחולין אסור באכילה ושרי בהנאה, דקדשים בהנאה נמי אסור?

אלא מדכתיב (משלי כו, כו) ודי חלב עזים ללחמן ללחם ביתך וחיים לנערותך. ודילמא לסחורה?
אלא מדכתיב (שמואל א יז, יח) ואת עשרת חריצי החלב [האלה תביא לשר האלף ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערבנתם תקח] (חריצי גבינים, וקאמר ליה ישי לדוד שיוליכם במלחמה לשר האלף).
ודלמא לסחורה?
אטו דרכה של מלחמה לסחורה?
ואיבעית אימא מהכא: (שמות ג, יז) [ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפוזי והחוי והיבוי אל] ארץ זבת חלב ודבש, ואי לא דשרי - משתבח לן קרא במידי דלא חזי?
ואיבעית אימא מהכא: (ישעיהו נה, א) [הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף] לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב (וחלב - וכתוב לעיל מיניה לכו שברו ואכלו).
אלא מעתה (בין לרבנן בין לרבי שמעון, דדרשי לעיל גמל גמל) 'שפן שפן' 'ארנבת ארנבת' 'חזיר חזיר' להני הוא דאתו? (מאי דריש ביה)?
[ויקרא יא, ד: אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם ויקרא יא, ה: ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לכם ויקרא יא, ו: ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא ופרסה לא הפריסה טמאה הוא לכם ויקרא יא, ז: ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם]
דברים יד, ז: אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם דברים יד, ח: ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו]
אלא לכדתניא: 'למה נשנו בבהמה (טמאים וטהורים)? מפני השסועה (דברים יד, ז; בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות ולא נאמר בתורת כהנים), ובעופות - מפני הראה' [דברים יד, ג: והראה ואת האיה והדיה למינה]'.
גמל גמל נמי להכי הוא דאתא?
כל היכא דאיכא למידרש - דרשינן.

תנו רבנן: 'רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנים חייבת; רבי שמעון אומר: עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו'; איבעיא להו: לאכילה (כגון פרה שילדה מין סוס, דקאסר רבי שמעון, כדקתני גמל גמל שני פעמים) מי בעי רבי שמעון ראשו ורובו (כיון דלא קדוש בבכורה עד שלא יהא ראשו ורובו דומה לאמו הכי נמי דלא מישתרי באכילה במקצת סימנים) או לא? לענין בכורה כתיב [במדבר יח, יז] אך בכור שור [או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה'] - עד שיהא הוא שור ובכורו שור, אבל לאכילה - 'גמל' הוא דאמר רחמנא דאסיר, הא

(בכורות ז, א)
אישתני מגמל (שדומה לאמו במקצת סימנים) שפיר דמי? או דלמא לא שנה?
תא שמע: 'בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה אסור באכילה (ומאן שמעת ליה הך סברא? - רבי שמעון!), ואם דומה ראשו ורובו לאמו - חייב בכורה' (קתני ואם דומה ראשו ורובו כו' וקסלקא דעתא דמדתני להו בהדי הדדי) - שמע מינה לאכילה נמי בעי רבי שמעון ראשו ורובו!

לא! לבכורה דוקא; דיקא נמי דקא שבקה לאכילה (דאיירי ברישא) וקם ליה אבכור (ולא אמר 'אם ראשו ורובו דומה לאמו מותר באכילה') - שמע מינה לבכורה הוא דבעי רבי שמעון ראשו ורובו, אבל לאכילה - לא (לא בעי ראשו ורובו, אלא סגי במקצת סימנין).

לעולם אימא לך לאכילה נמי בעי, ובכורה איצטריך (ולעולם בתרוייהו בעינן ראשו ורובו): סלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב 'אך בכור שור' - עד שיהא הוא שור ובכורו שור, ולא תיסגי ליה בראשו ורובו עד דאיכא כוליה - קמשמע לן.

תא שמע: ' (ויקרא יא, ד) **אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה** [את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם] - 'זה' (גמל, אפילו נולד מן הפרה) **אי אתה אוכל, אבל אתה אוכל הבא כסימן אחד, ואי זה זה 'הבא כסימן אחד' ? זה (הבא בסימן אחד של אמו, כלומר: שדומה לאמו במקצת, כגון) טמא הנולד מן הטהור ועבורו מן הטהור;**

יכול אפילו עבורו מן הטמא?
תלמוד לומר: (דברים יד, ז) [זאת הבהמה אשר תאכלו שור] **שה כשבים ושה עזים** (שה כשבים = שה הבא משני כשבים): **עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה - דברי רבי יהושע;**
רבי אליעזר אומר: לא בא הכתוב להתיר את המותר (דכיון דאביו ואמו טהורים - לא איצטריך האי קרא דאך את זה תאכלו למישרייה) אלא להוסיף על המותר, ואיזה? - זה טמא הנולד מן הטהור ועבורו מן הטמא;
או אינו אלא עבורו מן הטהור?
תלמוד לומר: **'שור שה כשבים ושה עזים';**

מכל מקום (מדכתיב שה שה תרי זימני - שמע מיניה דאפילו מצד האם ולא מצד האב) קרי ליה (לקלוט שנולד מן הטהור) 'טמא', כרבי שמעון (דאסר ליה היכא דאין בו מקצת סימנין), וקאמר **'אבל אתה אוכל הבא כסימן אחד** (דאם יש לו סימן אחד של טהרה: שדומה לאמו במקצת - מותר) ' !?

האי תנא סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא (דרבי שמעון בעי ראשו ורובו).

ואיכא דמקשי (קושיא להך ברייתא) ומותיב (ומתוך הקושיא משיב דבר לשואל אי בעי רבי שמעון ראשו ורובו לאכילה או לא): **עבורו מן הטמא.**

מי מעברא (טהורה מטמא דקתני ועבורו מן הטמא)? והאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור ולא טהורה מן הטמא ולא גסה מן הדקה ולא דקה מן הגסה ולא בהמה מן חיה ולא חיה מן בהמה חוץ מרבי אליעזר ומחלוקתו (שחולקין בכוי, בפרק 'אותו ואת בנו' בשחיטת חולין (דף עט:); אם אותו ואת בנו נוהג בו), שהיו אומרים 'חיה מתעברת מבהמה' (וקתני 'כזי הבא מן התייש ומן הצבייה' - אלמא חיה מתעברת מבהמה לדבריהם), ואמר רבי ירמיה: (האי 'עבורו מן הטמא' דקאמר - היינו) דאי עבר מקלוט בן פרה (שנתעברה מן הקלוט: שפרסותיו קלוטות כגמל, ובן פרה הוא), ואליבא דרבי שמעון (ואליבא דרבי שמעון קרי ליה 'טמא') קאמר, וקאמר **'אבל אתה אוכל הבא כסימן אחד** (ובנו מותר אם דומה לאמו בסימן אחד) ' (אלמא לאכילה לא בעי רבי שמעון ראשו ורובו)? האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא.

למימרא דרבי אליעזר סבר 'זה וזה גורם מותר' (ההיתר והאיסור גורמין לזה שיבא הוא טמא ואמו טהורה), ורבי יהושע סבר 'זה וזה גורם אסור' ? והא איפכא שמעינן להו: 'ולד [של אם] טריפה (ואביו תמים - הרי 'זה חיה גורם') : רבי אליעזר אומר: לא יקרב לגבי מזבח, ורבי יהושע אומר: יקרב לגבי מזבח' !?

בעלמא סבר רבי אליעזר 'זה וזה גורם - אסור', ושאני הכא: דאם כן (דעבורו מן הטמא אסור) נכתוב קרא 'שה כשבים ועזים'; 'שה' 'ושה' [דברים יד, ז] זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים] למה לי? - שמע מינה שה מכל מקום;

ורבי יהושע אמר לך: בעלמא 'זה וזה גורם - מותר', והכא: אם כן לכתוב קרא 'שור כשב ועז', כשבים ועזים למה לי? - שמע מינה: עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה.

תא שמע: 'רבי שמעון אומר: **'גמל גמל' שני פעמים: אחד גמל הנולד מן הגמל ואחד גמל הנולד מן הפרה, ואם ראשו ורובו דומה לאמו**

מותר באכילה' - שמע מינה לאכילה נמי בעי רבי שמעון ראשו ורובו!
שמע מינה.

שהיוצא מן הטמא [טמא, והיוצא מן הטהור - טהור]:
בעו מינה מרב ששת: מי רגלים של חמור - מהו?
ותיבעי להו דסוסים וגמלים?
דסוסים וגמלים לא מיבעיא להו, דלא עכירי, ולא דמו לחלב -
מיא עול מיא נפוק; כי קמיבעיא להו דחמור, דעכירי, ודמו לחלב
- מאי? מגופיה קא מימצצי, ואסירי? או דלמא מיא עול מיא נפוק
(ושרי), והאי דעכירי - הבלא דבישרא הוא (מחמת חמימות וסרחון הבשר)?
אמר להו רב ששת: תניתוה: 'שהיוצא מן הטמא - טמא, והיוצא מן
הטהור - טהור'; 'מטמא' לא קאמר אלא 'מן

(בכורות ז, ב)

הטמא' ('מטמא' הי משמע מגופיה דטמא; 'מן הטמא' משמע מינו של טמא), והני נמי -
מינא דטמא הוא (שבתוך הטמא הוי, וְדָמוֹ לַחֲלֵב, ואף על גב דלאו מגופיה מיצן - אסירי).
ואיכא דאמרי דסוסים וגמלים לא קא מיבעיא להו, דלא שתו
אינשי; כי קמיבעיא להו דחמור, דשתו אינשי ומעלו לירקונא -
מאי?
אמר להו רב ששת: תניתוה: 'שהיוצא מן הטמא - טמא, והיוצא מן
הטהור - טהור', והני נמי מטמא קאתי.
מיתיבי: 'מפני מה אמרו 'דבש דבורים מותר'? מפני שמכניסות
אותו לגופן (שאוכלין מפרחי האילן ומהן נעשה הדבש במעיהן) ואין ממצות אותו
(דובשנו) מגופן (מגופו) ' (וקשיא לרב ששת: דהא הכא, כיון דלאו מגופייהו מימצו - שרי, ורב
ששת אמר 'כל שהיה בתוך הטמא')?
הוא [רב ששת] דאמר כרבי יעקב, דאמר: 'דובשא - רחמנא שרייה'
(בטעמא דדבש לאו משום שמכניסות אותו לגופן הוא, אלא דרחמנא שרייה בהדיא, וגזירת הכתוב היא),
דתניא: 'רבי יעקב אומר: (ויקרא יא, כא) אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף [ההלך על
ארבע אשר לו (לא) כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ]: זה אתה אוכל, ואי אתה אוכל
שרץ עוף טמא - ';

שרץ עוף טמא (הוולד ממש) בהדיא כתיב (ויקרא יא, יג) את אלה תשקצו מן העוף)?
אלא

'שרץ עוף טמא אי אתה אוכל, אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ,
ואיזה זה? - זה דבש דבורים; (דלהכי דייקא זאי אתה' - דתיהדר ותידוק מיניה אבל
אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ' - שאינו ולד דוגמתו, כגון דבש; לישנא אחרינא: אלא שרץ עוף טמא אי אתה
אוכל, ומאידך קרא [ויקרא יא, כא] נסיב לה: [אך את זה תאכלו] מכל שרץ העוף);
יכול אף דבש הגזין (מין ארבה) והצירעין אמרת?
לא!

ומה ראית לרבות דבורים ולהוציא הגזין והצירעין?
מכאן אני דבש דבורים שאין לו שם לווי (דבש דבורים 'דבש' סתמא קרו ליה),
ומוציא אני דבש הגזין והצירעין שיש לו שם לווי ('דבש הגזין' - הכי הוא
דמיקרו) '.

כמאן אזלא הא דתניא: 'דבש הגזין והצירעין - טהור' (מלקבל טומאת
אוכלין, דסתמיה לאו לאכילה עד שיחשב עליו), ומותר באכילה? - דלא כרבי
יעקב.

'טהור' - אלמא בעי מחשבה (בניחותא).
תניא נמי הכי: 'דבש כנוורתו' (ואכתי לא חשיב עליה, שהרי הוא בכוורתו - ובדבש
דבורים מיירי, דאין 'כוורת' אלא לדבורים) - מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה '.

חלי דיחמורתא (כעין ביצי זכר שהיחמורות מוציאות מרחמן): סבור רבנן למימר
'ביעי ניהו, ואסירן' (משום אבר מן החי שנעקרו מן הזכר ברחם); 'אמר רב
ספרא: זרעא דאילא הוא דאזיל בתר אילתא (להזקק לה), ואידי
דרחמא צר - לא מזדקקא ואזיל בתר יחמורתא, ונתרי (שופך זרע הרבה
ונקדש).

אמר רב הונא: עור הבא כנגד פניו של חמור (כעין שליא שהחמור נולד בו) -
מותר; מאי טעמא? - פירשא בעלמא הוא.

אמר ליה רב חסדא: תניא דמסייע לך: 'עור הבא כנגד פניו של אדם - בין חי בין מת - טהור' (מלשמה במגע ובמשא); מאי, לאו 'בין הוא חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו מתה' (אפילו הולד והאם מתים - אפילו הכי העור אין מטמא) ' (אלמא דאמר שליא לא מן הולד ולא מן האם, אלא פירשא בעלמא היא) ? לא! בין הוא חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו מתה, בין הוא מת ואמו חיה (הכי גרסינן: 'לא! בין הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה': שמגוף האם הוא, והרי היא חיה, אבל לגבי אכילה, כי שדית ליה בתר אס נמי אסור).
והתניא 'בין הוא חי ואמו חיה, בין הוא מת ואמו מתה' ?
אי תניא - תניא.

משנה:

דג טמא שבלע דג טהור (שבלע' משמע דידעי ודאי שבלעו) מותר באכילה, וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה, לפי שאינו גידולו (אלא כשהוא חי בלעו, אבל גידוליו שרי: שהיוצא מן הטהור טהור).

גמרא:

טעמא דחזיניה דבלע, הא לא חזיניה דבלע - אמרי 'אשרוצי אשריץ' (דג טהור זה שנמצא בתוך הטמא - נשרץ בגופו, ועוברו הוא, ואסור) ' .

מנלן ?

דתניא: 'דג טמא משריץ' (בגופו עוברו, כשאר בהמה וחיה), דג טהור מטיל ביצים (ויושב עליהן ומחממן עד שיוציאם מן הקליפה, כעופות) ' אי הכי (דדג טמא משריץ), כי חזינא דבלע - אמרינן: 'האי (דבלע) אי עכלא (אי עכל והוי ריע), והאי (זוה שנמצא בתוכו) אשרוצי אשריץ' (ועוברו הוא, וליתסר) ' ! ?

אמר רב ששת: כגון שמצאו דרך הריעי (ואי עוברו הוא - בבית הרחם מיבעי ליה לאישתכוחי) .

רב פפא אמר: כגון שמצאו דרך בית הבליעה.

רב נחמן אמר: כגון שמצאו שלם (שנגמרה כל צורתו, וגדול הוא; ואי עוברו - לא הוי משתהי ברחם כולי האי) .

רב אשי אמר: (מתניתין - לאו כדחזיניה דבלע, אלא שנמצא בתוכו; והאי דקתני 'שבלע' - כיון ד) רוב דגים במינן משריצי (זוה השריץ מין אחר) - וכמי שבלע לפניו דמי.

תנו רבנן: 'דג טמא משריץ, דג טהור מטיל ביצים; כל המוליד (שיוולד עובר ממש) - מניק (שיש לו דדים), וכל המטיל ביצים - מלקט (וכל המטיל ביצים אין לו דדים, ומלקט פירורים ומפרנס בניו), חוץ מעטלף (קלב"א שורייץ: דומה לעכבר ויש לו כנפים): שאף על פי שמטיל ביצים - מניק;

(בכורות ח, א)

הדולפנין פריץ ורכין כבני אדם' (שאם בא אדם עליהם מתעברות הימנו) .

מאי 'דולפנין' ?

אמר רב יהודה: בני ימא (דגים יש ביים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג, ובלע"ז שריינ"א) .

כל שביציו מבחון - מוליד, וכל שבפנים - מטיל ביצים; (כל מין שביצי הזכר - כגון חיה ובהמה - מבחון מוליד עובר ממש: וכל מין שביצי זכר מבפנים - מטילה הנקיבה ביצים);

איני! והאמר שמואל 'אווז (שלישוב) ואווז בר - כלאים זה בזה (להרביע)', והוינן בה: 'מאי טעמא? אמר אביי: (לפי שאין הזכרים דומים): זה ביציו מבחון וזה ביציו מבפנים', ותרוייהו מטילי ביצים! אלא -

כל שזכרותו (הגיד) מבחון - מוליד, מבפנים - מטיל ביצים (ואווז בר זכרותו מבפנים);

כל שתשמישו ביום - יולד ביום, כלילה - יולד כלילה; כל שתשמישו בין ביום בין כלילה - יולד בין ביום בין כלילה.
'תשמישו ביום יולד ביום' - תרנגול; 'כלילה יולד כלילה' - עטלף; 'תשמישו בין ביום בין כלילה יולד בין ביום בין כלילה' - אדם, וכל דדמי ליה.

למאי נפקא מינה?
לכדורב מרי בריה דרב כהנא, דאמר רב מרי בריה דרב כהנא:
בדק בקינה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה,
ולמחר השכים (קודם היום) ומצא בה ביצה - מותרת באכילה ביום
טוב (דלא נולדה בלילי יום טוב, אלא מאתמול: דתרנגולת אינה יולדת בלילה, כדתני לעיל);
אימר: לא בדק יפה.
והלא בדק יפה?
אימר יצתה רובה וחזרה הוה, וכדרכי יוחנן, דאמר רבי
יוחנן: ביצה שיצתה רובה מערב יום טוב וחוזרת - מותרת
לאוכלה ביום טוב (דבתר יציאת רובה אזלינן).
כל שתשמישו ועיבורו שוה (כגון כשב ועז, ששניהם פנים כנגד עורף, וימי עיבורן שוה:
ששוהין חמשה חדשים ויולדין, אם בא אחד על מין חבירו) - יולדים ומגדלים (מניקין) זה
מזה;
הכל משמשים פנים כנגד עורף, חוץ משלשה שמשמשים פנים כנגד
פנים, ואלו הן: דג, ואדם, ונחש;
ומאי שנא הני תלתא?
כי אתא רב דימי, אמרי במערבא: הואיל ודיברה עמהם שכינה
(שנאמר (יונה ב,יא) ויאמר ה' לדג).
תנא: גמל - אחור כנגד אחור.

תנו רבנן: 'תרנגולת - לעשרים ואחד יום' (לאחר שנתעברה מן התרנגול שוהה
ביצתה ליגמר עד אחד ועשרים יום), וכנגדה כאילן לוז (קורדל"א, שגדילים בו אגוזים
קטנים, ומשעת פרחיו עד שעת גמר פרי אחד ועשרים יום);
כלב - לחמשים יום (גמרה צורת הולד), וכנגדו כאילן תאינה;
חתול - לחמשים ושנים יום, וכנגדו כאילן תות;
חזיר - לששים יום, כנגדו כאילן תפוח;
שועל וכל מיני שרצים - ששה חדשים, וכנגדם כאילן תבואה (כמאן
דאמר (ברכות דף מ.) עץ שאכל אדם הראשון - חטה היתה' קרי לתבואה 'אילן');
בהמה דקה טהורה - לחמשה חדשים, וכנגדן כאילן גפן;
בהמה גסה טמאה - לשנים עשר חודש, וכנגדו כאילן דקל (גדילין בו
תמרים);
טהורה - לתשעה חדשים, וכנגדה כאילן זית;
הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף (שיניי"א בלע"ז)
והקיפוף (כעין קוף הוא, ויש לה זנב, ובלשון אשכנז מרקצ"א) - לשלש שנים, וכנגדן
כאילן בנות שוח;
אפעה - לשבעים שנה (מתעבר אחר שבעים שנה שנוולד), וכנגדו כאילן חרוב;
חרוב זה, משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו - שבעים שנה,
וימי עיבורו (משעת הפרח עד שעת גמר פירות) שלש שנים;
נחש - לשבע שנים, ולאותו רשע לא מצינו חבר, ויש אומרים
מוכססים (מין בנות שוח, ולא בנות שוח ממש).
מנא הני מילי (דנחש עיבורו שבע שנים)?
אמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום דרבי יהושע בן חנניא:
שנאמר (בראשית ג, יד) [ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת] ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית
השדה [על גחנך תלך ועפר תאכל כל ימי חיך]; אם מבהמה נתקללה, מחיה לא כל שכן
(שבהמה נתקללה יותר מן חיה, שהרי עז - חמשה חדשים, וחתול נ"ב יום; והא למה ליי? דהא 'מכל חיה' -
היינו ארי או אפעה, דאם כן ליכתוב 'מכל החיה' ולא ליבעי בהמה)? אלא (להכי כתב תרוייהו):
לומר לך: כשם שנתקללה הבהמה מחיה: אחד לשבעה (והכי משמע: ארור הוא
מכל הבהמה כמה שהיא ארורה יותר מן החיה: כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת ד'), ומאי
ניהו? - חמור מחתול (שבשנה יש ז' פעמים נ"ב) - כך נתקלל הוא מבהמה
(כגון מבהמה גסה טמאה) אחת לשבע (דבהמה טמאה גסה - י"ב חדש, וחשוב שבע פעמים י"ב
חדש), דהוה ליה שב שני (היינו אחד לשבע הן: שבע שנים).
אימא: כשם שנתקללה חיה מבהמה: אחת לשלש שנים, ומאי ניהו? -
ארי מחמור, כך נתקלל הוא מחיה: אחת לשלש שנים, דהוה ליה תשע
שנים?

(בכורות ח, ב)

מי כתיב 'מכל החיה ומכל הבהמה' (דנידרוש מכל החיה שנתקללה יותר מבהמה) ?
 'מכל הבהמה ומכל החיה' כתיב: (משמע) ארור הוא מבהמה שנתקללה (יותר)
 מחיה (כך נתקלל, ואין לך מקוללת בבהמה גסה יותר מחמור).
 ואימא: כשם שנתקללה בהמה מחיה: אחד לשלש, ומאי ניהו? - עז
 מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה: אחד לשלש (כגון בהמה דקה טהורה: דעיבורה
 לחמשה חדשים), דהוה ליה (בשלש זימני) חמיסר ירחי?
 איבעית אימא 'מכל הבהמה' כתיב (דמשמע: מכל הבהמה המקוללת יותר);
 אי בעית אימא: קללה הוא: קללה שדי עילויה (ואיבעית אימא לשם קללה
 נאמר, הלכך קללה חמורה שתוכל לדרוש מן הפסוק שדי עילויה).
 (והכי נמי איכא לאקשווי 'ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה: אחד לשנים, ומאי ניהו - חמור משועל, כך
 נתקלל הוא מחמור אחד לשנים, דהוה להו שתי שנים? אלא איכא לתרוצי: קללה שדי עילויה, ועוד: מכל
 הבהמה ומכל החיה כתיב, דמשמע דמשום בהמה שיתירה קללתה על שום חיה, ומצינו חמור מקולל מחתול אחד
 לשבע).

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה: נחש לכמה מיעבר ומוליד
 (כמה שוהה עיבורו במעיו)?
 אמר ליה: לשב שני.
 והא סבי דבי אתונא (מקום) ארבעינהו ואוליד לתלת?
 הנהו מיעברי הו מעיקרא ארבע שנין.
 והא קמשמשי שמושי (ואי הו מעברי - לא הו משמשי, שדרך חיה ובהמה מאחר שנתעברה - אינה
 מקבלת זכר)?
 אינהו נמי משמשי כאדם.
 והא חכימי אינהו (הנהו סבי, וירדו לסוף המעשה)?
 אנן חכימינן מינייהו.
 אי חכימת - זיל זכינהו (נצחם) ואיתינהו לי.
 אמר ליה: כמה הו?
 שיתין גברי.
 אמר ליה: עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי, וכל ביתא אית
 בה שיתין ביסתרקי (כסאות);
 עבד ליה;
 כי מטא להתם (לכרך שלהם), על לבי טבחא; אשכחיה לההוא גברא דקא
 פשיט חיותא (מחתן בהמה), אמר ליה: רישך לזבוני? אמר ליה: אין.
 אמר ליה: בכמה? אמר ליה: בפלגא דווא. יהב ליה.
 לסוף אמר ליה: הב לי רישך!
 יהיב ליה חד רישא דחיותא;
 אמר ליה: אנא - 'רישא דחיותא' אמרי לך (בתמיה) ? אנא 'רישך'
 אמרי לך!!
 אמר ליה: אי בעית דאישבקך, סגי (צעוד ולך לפני) אחוי לי פיתחא דבי
 אתונא.
 אמר ליה: מסתפינא, דכל דמחוי - קטלי ליה.
 אמר ליה: דרי כריכא דקניא (טול חבילה של קנים), וכי מטית להתם (נגד
 הפתח) - זקפה (זקוף החבילה לארץ) כמאן דקא מתפח (כאדם העומד לפוש).
 אזל (רבי יהושע), אשכח דרבנאי (אורבים) מגואי (שלא יניחו אדם ליכנס)
 ודרבנאי מבראי (שלא יצא אחד מן הזקנים לחוץ): דאי חזו כרעא דעיילא -
 קטלי להו לבראי, ודנפקא - קטלי להו לגואי (וכי חזו הנך סבי כרעא דעיילא -
 קטלי להו לבראי: שהיתה אסקופת החדר עבה, ושופכין טובין או עפר עליה, וניכרות בה פסיעות האדם; וכי
 חזו כרעא דעיילא קטלי לשומרי בראי כי הניחו לבא, וכי חזו כרעא דנפקא - קטלי להו לגואי שהניחוהו
 לצאת; והשומרים לא היו הורגים שום אדם אלא אם כן נכנס כולו לפניו על כרחו, או אחד יוצא כולו לחוץ).
 אפכה (רבי יהושע) לסנדליה קטלי להו לגואי, אפכה לסנדליה קטלי
 להו לכולהו (ועמד על האסקופה ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יוצאה, ודחפוהו
 השומרים ויצא, וכשבאו הזקנים ראו כן ודימו ששני בני אדם הן: אחד נכנס ואחד יוצא וקטלינהו לכולהו
 שומרים [ברש"י הסיפור קצר יותר מאשר בגמרא, שבגמרא יש שני שלבים; או אולי רש"י רק מקצר את
 ההסבר]); אזל (ואחר כך נכנס רבי יהושע); אשכח ינוקי מלעיל (בעלייה), סבי
 מלתחת (ולהרע נתכוונו); אמר: אי יהיבנא שלמא להני - קטלי לי הני,
 סברי 'אנן עדיפינן דאנן קשינן טפי, ואינהו דרדקי! ואי
 יהיבנא שלמא להני - קטלי לי הני, אמרי: אנן עדיפא, דאנן
 עילאי ואינון תתאי (שהנותן שלום לעליונים תחלה - הורגים אותו התחתונים, ואומרים 'אנו
 הזקנים ולנו היה לך ליתן שלום תחילה', והנותן שלום לזקנים - הורגין אותו הבחורים, ואומרים 'הלא אנו
 חשובים מהם: שאנחנו למעלה והם למטה!')! אמר "שלמא לכולהו חכימאי"!

אמרו ליה: מאי עבידתך (מאי בעית הכא)?
אמר להו: חכימא דיהודאי אנא, בעינא למיגמר חכמתא מינייכו.
אי הכי (דחכימא את) - ניבעי לך (ניבעי אנן מינך)!
אמר להו: לחיי! אי זכיתו לי (אם תנצחוני) - כל דבעיתו עבדו בי,
ואי זכינא בכו - איכלו גבאי בספינתא.
אמרו ליה [חדו לו חידה]: ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו
ליה - מאי חזי ליה דאזיל היכא דמדלו מיניה (שמיוחסת מן הראשונה, ושואל
אותה? הרי יש לו ללמד הואיל ולא נתנו לו את הראשונה כל שכן זו)?
שקל סיכתא (קבילי"א [ו, זיז, קיסס]), דצה לתתאי (השפיל ידו ונעצה בכותל במקום
שאין חור) - לא עאל, (הגביה ידו) לעילאי (ודצה במקום שיש חור) - עאל; אמר:
האי נמי מיתרמי בת מזליה!
[חדו לו חידה אחרת]: גברא דאוזיף וטריף (שהלוח מעות לחבירו, ולא נפרע ממנו
אלא בקושי: שטרף לקוחות) - מאי? חזא דהדר אוזיף (לאחריני, ולא נתייטר מן
הראשון)?
אמר להו: גברא אזל לאגמא (ליער), קטל קמא טונא (חתך חבילה ראשונה)
ולא מצי ביה (להרימו על שכמו), (הדר) קטיל ומנח עילויה (הואיל וצריך סיוע
אחרים) עד דאיתרמי איניש מדלי ליה (והאי נמי: הואיל והפסיד באמנה ראשונה - חזר
ומאמין לאחרים, עד שמדדווג לו לאדם נאמן ומשתכר בו)!
אמרו ליה: אימא לן מילי דבדיאי (גירסת רש"י: מילי דכדי. דברי רוח; לישנא אחרינא:
מילי דכויב: דברי כזב)!
אמר להו: הוה ההוא כודניתא (פרידה) דילידא, והוה תלי ליה
פיתקא (שטר בצוואר הוולד), וכתב ביה 'דמסיק בבי אבא מאה אלפא
זוזי'
אמרו ליה: וכודניתא מי ילדה?
אמר להו: הי ניהו מילי דבדיאי (גירסת רש"י: הי ניהו מילי דכדי: אלו הן דברי
רוח)!
[חדו לו חידה אחרת]: מילחא כי סריא, במאי מלחי לה?
אמר להו: בסילתא (שיליא) דכודניתא.
ומי איכא סילתא לכודנתא?
ומילחא מי סרי?
[זרקו לו אתגר]: בני לן ביתא באוירא דעלמא!
אמר שם - תלא בין רקיעא לארעא, אמר להו: אסיקו לי ליבני
וטינא!
[חדו לו חידה אחרת]: מציעתיה דעלמא היכא?
זקפה לאצבעתיה, אמר להו: הכא!
אמרו ליה: ומי יימר?
איתו אשלי ומשחו [הביאו חבלים ותמדדו אתם]!
[חדו לו חידה אחרת]: אית לן בירא בדברא [בור, או באר בשדה], עיילא
למתא [הכנס את הבור לעיר]!
אמר ליה: אפשילו לי חבלי מפארי (עשו לי חבלים מסובין) - ואעייליה!
(ואם אינכם עושין שאילתי - אף אני לא אעשה שאילתכם)!
[חדו לו חידה אחרת]: אית לן ריחיא דתבירא, חייטיה (תפור אותה)!
אמר: כרוכו לי מיניה גרדי (בלע"ז פירנ"ש [חוטטים]; הוציאו לי ממנה חוטין כדרך נשים
שמוציאין חוטין מן הבגד ותופרין אותו בהן), ואיחייטיה!
[חדו לו חידה אחרת]: משרא (ערוגה) דסכיני - במאי קטלי (במה קוצרין
אותה)?
בקרנא דחמרא.
ומי איכא קרנא לחמרא?
ומי איכא משרא דסכיני?
איתו ליה תרי ביעי, אמרו ליה: הי דזגתא (תרנגולת) אוכמתי והי
דזגתא חיוורתי?
אייתי להו איהו תרי גביני, אמר להו: הי דעיזא אוכמתי והי
דעיזא חיוורתי?
[חדו לו חידה אחרת]: ורצוצא דמית (אפרוח שמת בקליפתו), מהיכא נפיק
רוחיה?
מהיכא דעל - נפק.
[חדו לו חידה אחרת]: אחוי לן מנא דלא שוי חביליה (הראנו כלי שאינו שוה
ההפסד שהוא מפסיד)!

אִיתוּ בּוּדִיָּא (מחצלת) פשטוה, לא הוה עייל בתרעא (שהיה ארוך ורחב יותר מן הפתח); אמר להו: אִיתוּ מְרִי (פשוויי"ר בלע"ז [מכושים]) סִיתְרוּה (פתח הבנין והכותל עד שיכנס) - הִיִּינוּ מִנָּא דְלֹא שׁוּ חֲבִילִיה. [מאחר שהיה ברור שרבי יהושע ניצחם] אִיתִינְהוּ כָּל חַד וְחַד (למיעל בספינתא: הוֹאִיל וּזְכִינְהוּ - היה מביאם אחד אחד בפני עצמו ומכניסו לחדר); כִּי חֲזִי שִׁיתִין בִּיסְתְּרִקִי, אִמְר (סבר): כּוֹלְהוּ חֲבֵרָאִי לְהִכָּא אַתּוּ (כל חבירי יבואו כאן)! אִמְר לִיה (רבי יהושע) לִסְפּוֹנָא (רב החובל): שְׂרִי סְפִינְתְךָ (התר ספינתך ולך)! בְּהִדִּי דְקֵאתוּ שְׁקֵל עֲפֵרָא מִעֲפֵרִיִּיהוּ;

(בכורות ט, א) כִּי מְטִי לְבִי בְּלִיעִי (מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם שנופלין בו, ומביאין אותם עד תהום, ופולטות אותן; והיינו דכתיב (קהלת א, ט) וְהִים אֵינְנוּ מֵלֵא; מֵלֵא כּוֹזָא דְמִיָּא מְבִי בְּלִיעִי; כֵּד אַתּוּ - אֹקְמִינְהוּ קְמִי קִיסֵר, חֲזִנְהוּ דְהוּ מַעֲנִי (מעונים ושפלים, לפי שלא היו בארצם), אִמְר לִיה: הֲנִי לֹאֵו נִינְהוּ! שְׁקֵל מִעֲפֵרִיִּיהוּ וְשֵׁדָא עִילוּיִיהוּ - אֲקִשּׁוּ לְאַפִּי מִלְכָּא (העיזו ודברו קשות את המלך כשהריחו ריח ארצם: סבורים להיות קרובים לארצם)! אִמְר לִיה: כָּל דְּבַעִית עֲבִיד בְּהוּ. אִיתִינְהוּ מִיָּא דְאִיתִי מְבִי בְּלִיעִי, שְׂדִינְהוּ בְּתִיגְדָּא (בכלי; לישנא אחרינא: בְּתִינְאָרָא = חֲבִית), אִמְר לְהוּ: מְלִיָּוָה לְהוּ וְאִיזִילוּ לְכוּ! מְלוּ וְשֵׁדוּ בִּיה קְמֵאִי קְמֵאִי, וּבִלְע לְהוּ; מְלוּ עַד דְּשְׁמִיט כְּתִפִּיִּיהוּ (נשטמו שכמם) וּבִלּוּ לְהוּ וְאִזּוּל (והלכו לאבדון).

משנה :

[משנה ג] חֲמוּרָה שְׁלֹא בִּיכְרָה וּיְלִידָה שְׁנֵי זָכָרִים, נוֹתֵן טֹלָה אֶחָד לְכַהֵן (בפדיון, דממה נפשך חד מינייהו בכור שפטר את הרחם); זָכָר וְנִקְבָּה (ואין ידוע אם זכר תחלה והרי הוא בכור, או נקבה יצאתה תחלה - ואין כאן בכור) - מְפָרִישׁ טֹלָה אֶחָד (משום ספק ומפקיע עליו קדושת פטר חמור), (והוא) לְעִצְמוֹ (שהוא בעצמו יאכל הטלה ולא יתנו לכהן: דכהן הוי 'מוציא מחבירו ועליו הראייה': להביא עדים שהזכר יצא תחלה, ואיסורא ליכא: דאפילו פטר חמור גמור שפדאו בשוה - אין קדושה לא בו ולא בפדיונו, כדקתני במתניתין זֵאֵם מִתְּנֵהָ בּו', אלא גזל הוא דאיכא אם אינו נותן את הטלה לכהן, דממונא הוא, והכא ליכא גזל: דספק הוא).

שְׁתֵּי חֲמוּרָיו שְׁלֹא בִּיכְרוּ וּיְלִידוּ שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טֹלָאִים לְכַהֵן; זָכָר וְנִקְבָּה או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה (דחֲדָא יְלִידָה זָכָר וְחֲדָא יְלִידָה זָכָר וְנִקְבָּה) - נוֹתֵן טֹלָה אֶחָד לְכַהֵן (בשביל הזכר: דהא איכא חד זכר ודאי בכור, ואידך, דהוי ספק: דשמא הנקבה יצאתה תחלה - מפריש טלה, והוא לעצמו); שְׁתֵּי נִקְבּוֹת וְזָכָר או שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נִקְבּוֹת (ספק הן דשמא כל חד וחד ילדה זכר ונקבה ושמא נקבות יצאו תחלה) - (הילכך) אֵין לְכַהֵן כְּלוּם (אלא מפריש עליהן שני טלאים לאפקועי איסוריהן, והן לעצמו).

[משנה ד] אַחַת בִּיכְרָה וְאַחַת שְׁלֹא בִּיכְרָה וּיְלִידוּ שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן טֹלָה אֶחָד לְכַהֵן; זָכָר וְנִקְבָּה - מְפָרִישׁ טֹלָה אֶחָד לְעִצְמוֹ (דשמא אותה שלא ביכרה ילדה את הנקבה); (ארישא קאי, כלומר: מנא לן דפדיון פטר חמור בשוה?) שְׁנֵאמֵר (שמות יג, כ) וּפְטַר חֲמוּר תַּפְּדָה בִּשְׁוֹ (ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם): מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וְנִקְבָּה (בין שה זכר בין נקבה), גְּדוֹל וְקָטָן, תְּמִים וּבַעַל מוֹם; פּוֹדֶה בּו פְּעָמִים הִרְבֵּה (שאם חזר כהן ונתנו לו לישראל, ויש לו פטרי חמורים - יכול לפדותו) (11); נִכְנַס לְדִיר לְהַתְעַשֵּׂר, וְאִם מֵת - נִהְנִין בּו (מפרש בגמרא).

גמרא :

מֵאֵן תֵּנָּא (דחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים, דאינו נותן לכהן אלא חד טלה) ? אִמְר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי - הָאִמֵּר (לקמן בפרק 'הלוקח עובר פרתו' (דף יא.) 'רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים: רבי יוסי הגלילי אומר: שניהם לכהן') 'אִפְשָׁר לְצַמְצָם (ששניהן יצאו כאחד ושניהן בכורות) ' !

אמר אביי: אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני התם, דכתיב (גבי רחל) (שמות יג, יב) [והעברת כל פטר רחם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך] הזכרים לה' (הזכרים דמשמע שנים, אבל בפטר חמור - דלא כתיב ביה 'הזכרים', אי נמי אפשר לצמצם - לא קדשי) . וליגמר מיניה (בכור בהמה טמאה מבהמה טהורה) ?

ה"א מיעט רחמנא: **הזכרים** (ה"א יתירה, משמע: זו ולא אחרת) . איכא דאמרי: לימא דלא כרבי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי - האמר 'אפשר לצמצם' ?
אמר אביי: אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני התם דכתיב הזכרים לה'.

בשלמא לרבי ירמיה, דלא מוקי לה כרבי יוסי הגלילי (דקמפרש טעמא דמתניתין משום דאי אפשר לצמצם שלא יצא ראש האחד תחלה דהוי 'פטר רחם'), היינו דלא קתני (במתניתין) 'ויצאו שני ראשיהן כאחד' (כי היכי דתני לקמן בפירקין (דף יז.) גבי מילתיה דרבי יוסי הגלילי, דהא לא אפשר), אלא לאביי (דאפשר לצמצם, וטעמא משום מיעוט דהזכרים) - ליתני 'ויצאו שני ראשיהן כאחד' (דשמעינן מינה רבותא) ? ועוד, תניא (בהדיא דאפילו בבהמה טמאה אמר נמי רבי יוסי שניהן לכהן): 'חמורו שלא כיכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהן כאחד: רבי יוסי הגלילי אומר: שניהן לכהן שנאמר הזכרים לה'', והא כי כתיב האי - בקדושת הגוף (בבהמה טהורה) הוא דכתיב! אלא 'משום שנאמר הזכרים לה'' (בבכור בהמה טהורה, דשמעינן מינה דאפשר לצמצם, אמר הוא הדין לפטר חמור) - תיובתא דאביי! תיובתא.

(בכורות ט, ב)
ורבנן, לימא קסברי רבנן מקצת רחם (הנוגע בבכור) מקדיש: דאי כוליה רחם מקדיש, נהי דאי אפשר לצמצם (וראשון לחודיה קדיש), (איכא למיפרך): חציצה מיהא איכא (הא קודם שיצא כולו יצא אחיו, וחצץ בינו לבין הרחם, וכתיב (שמות יג, ב) [קדש לי כל בכור] פטר כל רחם: עד שיפטור כל הרחם) ! (ולרבי יוסי ליכא למיפרך, דכיון דתרווייהו קדשו - כחד דמו.)
אמר רב אשי [שטמ"ק]: מין במינו אינו חוצץ (ואלו שניהם מין אחד) .

זכר ונקבה מפריש טלה [אחד לעצמו]:
וכיון דלעצמו הוא, למה לי לאפרושי?
לאפקועי לאיסוריה מיניה.
אלמא כיון דלא מפקע אסור בהנאה? מתניתין מני? רבי יהודה היא, דתניא: 'פטר חמור אסור בהנאה - דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר';
מאי טעמא דרבי יהודה?
אמר עולא: יש לך דבר שצריך פדייה ומותר (קודם פדיונו)?
ולא? והרי בכור אדם שצריך פדייה ומותר (בכור אדם מותר בהנאה למעשה ידיו קודם פדייה: דהא לא אשכחן דאסור) !
אלא 'יש לך דבר שהקפידה עליו תורה: בשה, ומותר?' (וכיון דמחמיר כולי האי: שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא באחר - ודאי אסור בהנאה) !
ומי הקפידה? והא רב נחמיה בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי (עשבים שלוקות) !

בשויו (שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן) .
בשויו לא קאמר (דלא חמיר מהקדשות), כי קאמרינן שלא בשויו, והכי קאמר: 'יש לך דבר שהקפידה עליו תורה: לאפקועי לאיסוריה בשה ומותר' (ואפילו שלא בשויו, כדקתני מתניתין גדול וקטן) ?
והרי מעשר [שני], שהקפידה עליו תורה: בכסף צורי (דאינו מתחלל על אסימון, כדכתיב (דברים יז, כה) וצרת הכסף בידך), ותנן [קידושין פ"ב מ"ח]: 'רבי יהודה אומר: ... במזיד (שנתכוון לחללו) - קידש' (אם קידש בו את האשה - מקודשת) ' (אלמא מותר בהנאה לרבי יהודה) ?

בפטר חמור נמי מיקדשא, כדרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: 'אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה, ועולה ואוכלתו בירושלים' - הכא נמי: אשה יודעת דפטר חמור - איסורא אית ביה, ופרקא ליה בשה, ומקדשא בהך דביני וביני (ששוה החמור יותר מן השה) . [לפיכך

אין קושיא על הסברו של עולא לדברי רבי יהודה [המתוקנים]: 'יש לך דבר שהקפידה עליו תורה: לאפקועי לאיסוריה בשה ומותר?'.
ורבי שמעון, מאי טעמא?
אמר עולא: יש לך דבר שפדיונו מותר (כגון הכא: שהכהן אוכל את השה בלא שום הקרבה) והוא אסור (קודם פדיון)? (דהא פסולי המוקדשין שאסורין בהנאה קודם פדיון, הוי פדיון נתפס בקדושתן, ואסור!)
ולא? והרי שביעית, דפדיונה מותר והיא אסורה! (המוכר פירות שביעית, הדמים מותרין לעולם, והפירות עצמן מתבערין בשעת הביעור כשכלה לחיה.) (וקסלקא דעתא דהאי מקשה דפדיון שביעית מותר לעולם, ולא שמינעא ליה הא דאחרון אחרון נתפס.)
שביעית נמי פדיונה אסור, דאמר מר [דתנן שביעית פ"ח מ"ז] 'האחרון אחרון אסור'. (במסכת סוכה (דף מ:): לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערין בשעת הביעור; לקח בבשר יין - יצא בשר ונכנס יין; יין בשמן - יצא יין ונכנס שמן, ואחרון נתפס בשביעית להתבער, ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו, בכל מקום שהוא - אסור מן הביעור ואילך.)
[אך היות והפירות בקדושתן - אי כאן פדיון כלל, אלא רק קנס על העושה סחורה בפירות שביעית!]
ואיבעית אימא: רבי יהודה ורבי שמעון - בהאי קרא קמיפלגי,
דתניא: (דברים טו, יט) [כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאן הזכר תקדיש לה' אלקיך] לא תעבד בכור שורך [ולא תגז בכור צאן] - אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים; ולא תגז בכור צאן - אבל אתה גוזז שלך ושל אחרים (עובדי כוכבים; כגון בכור בהמה שיש בה שותפות לעובד כוכבים: אף על גב דמחייב רבי יהודה למיתב חצי דמיו לכהן - שרי בגזה ועבודה: שאין קדושה לחצאין; אבל פטר חמור - לא ממעט מהאי קרא, וכל כמה דלא ממעט - לא שרינן ליה: דלא גרע מבכור בהמה טהורה),
דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר (ולרבי שמעון ממעט ליה קרא): לא תעבד בכור שורך - אבל אתה עובד בכבוד אדם; לא תגז בכור צאן - אבל אתה גוזז בכור חמור.
בשלמא לרבי שמעון, היינו דכתיב תרי קראי; אלא לרבי יהודה, תרי קראי למעוטי שלך ושל אחרים למה לי? ותו: לרבי יהודה בכור אדם נמי נימא דאסיר?
אלא דכולי עלמא 'שורך' למעוטי בכור אדם הוא דאתא; כי פליגי ב'צאן': דרבי יהודה לטעמיה, דאמר שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה, וכי איצטריך קרא - למישרי בגזה ועבודה; ורבי שמעון סבר: שותפות עובד כוכבים פטורה מן הבכורה, ולענין גזה ועבודה לא איצטריך קרא; כי איצטריך קרא - לפטר חמור.
בשלמא לרבי יהודה (דדריש 'צאן' ולא של שותפות עובד כוכבים), היינו דכתיב 'צאן' (דמשמע המיוחד לך, ולא כתב 'צאן' סתמא), ו'שורך' (אף על גב דמצי למיתב 'בכור שור' ומימעט נמי בכור אדם מיניה) - אטו 'צאן' (אפילו הכי: אטו צאן כתב שורך); אלא לרבי שמעון 'שורך' ו'צאן' למה לי (לכתוב 'שור' ו'צאן')? קשיא.

אמר רבה: ומודה רבי שמעון [בפטר חמור] לאחר עריפה (אם לא פדאו, וערפו כדיון) שהוא אסור (להאכילו לכלבו); מאי טעמא? גמר עריפה עריפה מעגלה ערופה. (עגלה ערופה אסורה בהנאה משום דכתיב (דברים כא, ד) [וערפן] שם - שם תהא קבורתה.)
אמר רבה: מנא אמינא ליה? - דתניא [תוספתא עוקצין פ"ג מ"ז]: 'הערלה, וכלאי הכרם, ושור הנסקל' (ששחטו לאחר שנגמר דינו - דלא ירדה בו טומאת נבילות), ועגלה ערופה (ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, דקיימא לן דהיא אוסרתה), וציפורי מצודע (אסורין בהנאה [במסכת קדושין (דף מ. טז)], ופטר חמור (ששחטו ועדיין מפרסט: שלא ירד לטומאת נבילה; אבל אם נגע בו שרץ - מטמא טומאת אוכלים: שאם חזר ונגע באוכלים אחרים - מטמאים, אף על פי שמפרסט, דאמר ב'העור והרוטב' (חולין פ"ט מ"א ק"ז): 'השושט בהמה טמאה לעובד כוכבים ומפרכסט מטמא טומאת אוכלים' דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה, הואיל ושחיטה דכוותה חזיא לה בבהמה טהורה; אי נמי אפילו ערפו ממשי, דנבילה היא, איכא למימר בהם טומאת אוכלים, כגון דאיכא פחות מכזית מיניהו דלא חזי לטומאת נבילות - מיצטרף בהדי פחות מכביצה אוכלין ומשלימו לכביצה), ובשר בחלב - כולן מטמאין טומאת אוכלין (אם נגע בהו טומאה, ואף על גב דאינהו גופיהו אסירי - מהניא להו להכי: שאם נגעו באוכלין אחרים - מטמאין אותן); רבי שמעון אומר: כולן אין מטמאין טומאת אוכלין (הואיל ואסורין בהנאה); ומודה רבי שמעון בבשר בחלב שמתמא טומאת אוכלין, הואיל והיתה לו שעת הכושר (קודם בישול)', ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי שמעון? - דכתיב (ויקרא י"א, לד) [מכל האוכל אשר יאכל] אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא: אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים (לעובדי

כוכבים, דאינו אסור בהנאה) קרוי 'אוכל', שאי אתה יכול להאכילו לאחרים אינו קרוי 'אוכל'.

(בכורות י, א)

אי הכי (דטעמא דרבי שמעון משום הנאה הוא) בשר בחלב מאי איריא דהיתה לה שעת הכושר? תיפוק לי דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא, דתניא: 'רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר (דברים יד, כא) [לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי] כי עם קדוש אתה לה' אלקיך [לא תבשל גדי בחלב אמו], ולהלן הוא אומר (שמות כב, ל) ואנשי קודש תהיו לי [ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אותו]; מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה (דכתיב לכלב תשלכון אותו) - אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה!

חדא ועוד קאמר: חדא - דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא, ועוד: לדידיה נמי (לצורך ישראל עצמו): הרי היתה לו שעת הכושר. (אבל שור הנסקל ועגלה ערופה - לא היתה לו שעת הכושר אפילו קודם לכן: דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת); ואם איתא דלאחר עריפה שרי רבי שמעון, ליתני 'ומודה רבי שמעון בפטר חמור (דהא יכול להאכילו לאחרים הוא) ובשר בחלב, שמתמאין טומאת אוכלין'!?

אי דחשיב עליה (לאכילה) - הכי נמי; הכא במאי עסקינן? - דלא חשיב עליה (ומשום הכי לא תני ליה, דסתמיה לאו לאכילה קאי).

וטעמא מאי מטמאי רבנן?

אמרוה רבנן קמיה דרב ששת: הואיל ואיסורו - חישובו (איסור דאסור ליה רחמנא לישראל - משויא ליה אוכל: דכיון דאסור ליה - מכלל דראוי לאכילה לעובד כוכבים הוא).

ולרבנן מי אמר 'הואיל ואיסורו חישובו'? והא תנן [טהרות פ"א מ"א]:

'שלשה עשר דברים אמרו כנבלת עוף טהור' [וזו אחת מהן]: 'צריכה מחשבה' (לטמא טומאת אוכלין אם נגע בהן שרץ; שאם תגע אחרי כן באוכלין כשרין - תטמאם, וכל כמה דלא חשיב עליה - לית ביה שום טומאת מגע, דנבלת עוף טהור אינה מטמאה אלא אם אכלה, ואז מטמאה אותן בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה) ואינה צריכה הכשר (הואיל ויש עליה טומאה חמורה לטמא אדם ובגדים אם היה אוכלה) ' (ואמר בכריתות בפרק 'דס שחיטה' (דף כא.) וכי יותן מים [על זרע ונפל נבלתם עליו טמא הוא לכם] [ויקרא יא, לח]: 'מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר - אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר', ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין; וכן מחשבה); ואי איסורו חישובו - למה לי מחשבה? הא מני? - רבי שמעון היא (דלית ליה 'איסורו חישובו').

תא שמע [עוקצין פ"ג מ"ג]: 'נבלת בהמה טמאה בכל מקום' (שהיא סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסה, ועוד: שיש לה שני דחויין: אחת שלא נשחטה ואחת טמאה היא, וכן נבלת עוף טהור) ונבלת עוף טהור, [והה"ל ב**] (שומן של נבלה טהורה) בכפרים* צריכים מחשבה ואינם צריכים הכשר (הואיל ומטמאה טומאה חמורה בעוד שהיה בה זית שלם, בעודה היא מחוברת בנבלה), ואי אמרת איסורו חישובו - למה לי מחשבה? הא מני? - רבי שמעון היא.

*(בכפרים, דעניינם הם, ואין רגילין לאכול עופות ושומן - צריכין מחשבה להאכילן לעובד כוכבים, ואם לאו - אין מטמאין טומאת אוכלין; ואי תימא 'נבלת בהמה טמאה טומאת אוכלין למה לה? הא מטמאה אדם וכלים, כל שכן אוכלין? תריץ כדאמר בכריתות בפרק 'דס שחיטה' (דף כא.) דאי איכא פחות מכזית טמאה דאין עליה טומאת נבלות, שהרי אין בה שיעור, וצירפו לפחות מכביצה אוכלין: אם חישב על פחות מכזית זה לאכילה - מצטרף עם שאר אוכלין להשלימה לכביצה: שאם יגע בהן שרץ - יטמאו; **והחלב' לא גרסינן: דליכא למימד ביה 'אין צריך הכשר', דאי בחלב נבלה - הא אין מטמא טומאה חמורה, דכתיב (ויקרא ז, כד) 'יעשה לכל מלאכה, ואמאי לא ניבעי הכשר? ואי בשחוטה - ומשום שכבר הוכשר - הא שנינו בגמרא ב'העור והרוטב' (חולין קכח.) 'חזר רבי עקיבא להיות שונה כדבי יהודה' דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב, משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא דכפרים - לאו בר אוכל הוא עד דחשיב עליה, ובטהרות במשנה לא גרסינן ליה.)

תא שמע [סיפא דעוקצין פ"ג מ"ג]: 'נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף טהור והחלב בשווקים' (בכרכים, דיש בה רוב עם, ועשירים הם, ורגילין לאכול רוב עופות ושומן) אינן צריכין מחשבה ולא הכשר' (נבלת בהמה טהורה בכל מקום סתמא לאכילת עובד כוכבים, דלא מאיסה, ועוד: דלגבי ישראל אין בה אלא דיחוי אחד, הלכך אינה צריכה מחשבה לקבל טומאת אוכלין להצטרף פחות מכזית הימנה לפחות מכביצה אוכלין; וכן נבלת עוף טהור והחלב של שחוטה) - הא טמאה בעיא מחשבה (ולא אמרינן איסורו זהו חישובו)! וכי תימא 'הא מני? - רבי שמעון היא', הא מדסיפא רבי שמעון הוי רישא לאו רבי שמעון, דקתני סיפא: 'רבי שמעון אומר: אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר' [עד כאן הגירסא במשניות] אינן צריכין לא מחשבה ולא

הכשר (נבלת בהמה ועוף - משום דמטמאין טומאה חמורה, וחלב שחוטא בשווקים - משום שכבר הוכשר בשחיטה: דכיון דלא בעי מחשבה - אהני ליה הכשר שחיטה; אף הגמל דינו כבהמה טהורה, הואיל ויש בו אחד מסימני טהרה), **ואמר רבי שמעון: מה טעם? הואיל ויש בהן סימני טהרה!** (ומדאוסף רבי שמעון בסיפא - מכלל דרישא - רבנן היא, ושמע מינה לית להו 'איסורו חישובי'; וגבי פטר חמור - דמטמאין לעיל - בדחשיב עליה הוא, ואפילו הכי מטהר רבי שמעון, דאוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא, דמודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור, כדרבה.)
אלא אמר רבא: דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובי (גרידא, ואפילו הכי פלוגתייהו בדלא חשיב, וליתא לדרבה); ואי דערפיה מיערף (ודקשיא לך מאי טעמא דרבנן אי דערפיה מיערף) הכי נמי (דמודו רבנן דלא מטמא טומאת אוכלין, הואיל ולא חשיב עליה);

(בכורות י, ב)
הכא במאי עסקינן? כגון ששחטו (לפטר חמור) להתלמד בו (ואי דשחיטה לשם שחיטה גמורה אפילו לרבי שמעון היא מחשבה, ומטמא; אלא בשחטו על מנת להתלמד בו הלכות שחיטה, ובהך פליגי: דרבנן סברי: הך שחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא, דאמרינן ב'העור והרוטב' (חולין קיז): **השושח בהמה טמאה לעובד כוכבים** כו', כדפרישית לעיל; ורבי שמעון סבר: הך שחיטה – [שחיטה] לאו מעלייתא היא, ולא היא מחשבה), ובפלוגתא דנימוס ורבי אלעזר, דתניא [תוספתא מכשירין פ"ג מ"ח]: **'אמר רבי יוסי: סת לי נימוס אחיו של רבי יהושע הגרסי, שהשושח את העורב להתלמד בו - דמו מכשיר** (אם נפל על הזרעים, וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה - דמו מכשיר אפילו לגופיה: דשחיתתו היא מחשבתו; ואי נחרו ולא שחטו - תו לא הוה פליג בה רבי אלעזר: דודאי לעלמא הוא דמכשיר דמו, ולא לגופיה: דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה); **רבי אלעזר אומר: דם שחיטה לעולם מכשיר**;
רבי אלעזר היינו תנא קמא! אלא לאו איסורו חישובי (דאיכא בהדי שחיטה כהאי גוונא) איכא בינייהו? תנא קמא סבר דמו מכשיר לעלמא (אם נפל על הזרעים), אבל לגופיה בעי מחשבה (דאיסורו חישובי גרידא לא אמרינן, והך שחיטה לא חשיבא לשווייה אוכל), ואתא רבי אלעזר למימר: דם שחיטה לעולם מכשיר, ואפילו לגופיה נמי לא בעי מחשבה (דהך שחיטה משוייא לה אוכל, ובהאי נמי פליגי רבנן כרבי אלעזר ורבי שמעון כנימוס)!

*[רבנן גרסום: האי 'איסורו חישובי' - לא הרי כ'איסורו חישובי' דלעיל, דאם כן דהיינו הוא קשיא לרבא דאמר דכולי עלמא לא אמרינן 'איסורו חישובי'! אלא האי 'איסורו חישובי' = שחיטה להתלמד: דלאו שחיטה מעליא היא לשם אכילה - קרי 'איסורו']
ממאי? דילמא טעמא דרבי אלעזר התם - דשאני עורב, הואיל ויש בו סימני טהרה (כדאמר ב'אלו טריפות' (חולין טא); משום הכי הוי אוכלא, אבל לגבי פטר חמור - דלית ליה סימני טהרה - אי לאו דחשיב משום הך שחיטה לא מטמו ליה רבנן; ורבי שמעון, אף על גב דחשיב עליה – פליג, משום דאסור בהנאה לאחר עריפה כדרבה); ומנלן דסימני טהרה מילתא היא (לאחותי לידי טומאה דקתני עלה בברייתא דלעיל נבלת בהמה טהורה כו') - דקתני עלה דההיא: **'אמר רבי שמעון: מה טעם? הואיל ויש בו סימני טהרה'**; וכי תימא 'אי משום סימני טהרה - מאי איריא להתלמד? אפילו להתעסק נמי (דמתכוין לחתוך דבר אחר, דלאו לשחיטה איכוין)?' - אין הכי נמי, ומשום נימוס (להודיע כחו: דאף על גב דשחטו להתלמד בו - דהוי שחיטה חשובה טפי מלהתעסק - אפילו הכי גופיה לא מטמא ליה נימוס).

איתיביה (רבא לרבה, דאמר מודה רבי שמעון לאחר עריפה): **'לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ** (סכין גדול שכן דרך עריפה) **מאחוריו** (ממול ערפו דכתיב וערפתו [שמות יג, יג; שמות לד, כ]), **וקוברו** [עוד כאן המשנה בבכורות פ"א מ"ז; דף יג, א], **ואסור בהנאה - דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר!'**

אימא **'ומתיים אסור בהנאה, ורבי שמעון מתיר'**.
והא מדסיפא מחיים - הוי רישא לאו מחיים! דקתני סיפא: **'לא ימיתנו לא בקנה ולא במגל ולא בקרדום ולא במגירה** (שיג"א: סכין שיש בה פגימות הרבה), **ולא יכניסנו לחדר וינעול דלת לפניו בשביל שימות, ואסור בגיזה ועבודה - דברי רבי יהודה; ורבי שמעון מתיר!'**

רישא וסיפא מחיים: רישא בהנאת דמיו (אם השכירה לאחרים), סיפא בהנאת גופו (כגון: גיזה ועבודה), וצריכא: דאי תנא הנאת דמיו, בההוא קא שרי רבי שמעון, אבל בהנאת גופו אימא מודה ליה לרבי יהודה? ואי תנא בהנאת גופו, בההיא קאסר רבי יהודה, אבל בהנאת דמיו אימא מודה לרבי שמעון? צריכא.

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור.

ואמר רב נחמן: מנא אמינא לה? – דתניא: [וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה] וערפתו [וכל בכור אדם בבנין תפדה – (שמות יג, יג)]; נאמר כאן עריפה ונאמר להלן [בעגלה ערופה [דברים כא, ד] והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל] עריפה: מה להלן אסור – אף כאן אסור; מני? אילימא רבי יהודה, מחיים מיסר אסור! אלא – לאו רבי שמעון היא!

אמר ליה רב ששת: ספרא חברין תרגומה: לעולם רבי יהודה, ואיצטריך: סלקא דעתך אמינא עריפה במקום פדייה עומדת: מה פדייה מתרת (דלאחר פדיונו דברי הכל שרי בהנאה) – אף עריפה מתרת? – קא משמע לן.

אמר רב נחמן מנא אמינא לה? – מדתני לוי: 'הוא הפסיד ממונו של כהן' (שלא פדאו בשה ויתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו (יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים, כדמפרש בפירקא, ויאסר בהנאה); מני? אילימא רבי יהודה – הא מיפסד וקאי (דמחיים נמי אסור ומאי מפסדא ליה עריפה)! אלא – לאו רבי שמעון היא (ולאחר עריפה מודה)!

איבעית אימא רבי יהודה, ואיבעית אימא רבי שמעון: איבעית אימא רבי יהודה: אפסידא דביני ביני (אף על גב דמחיים נמי אסור בהנאה – מצי פריק ליה בשה בר דנקא, והשתא מפסיד הכל); ואיבעית אימא רבי שמעון (ואפילו הכי בהנאה לא מיתסר, ומאי אפסיד ממונו?) – לפחת מיתה (מה שמיתה פחתתו: דמחיים הוה שוה מנה, ולאחר מיתה אינה שוה אלא דינר להאכילו לכלבו).

וכן אמר ריש לקיש: מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור; ורבי יוחנן – ואי תימא רבי אלעזר – אמר: עדיין היא מחלוקת. איכא דמתני לה להא דרב נחמן (דאמר לעיל 'מודה רבי שמעון לאחר עריפה') אהא [קידושין פ"ב מ"ט; נגב, נב; נב, נב]: 'המקדש כפטר חמור אינה מקודשת'; לימא מתניתין דלא כרבי שמעון?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: לאחר עריפה ודברי הכל. איכא דאמרי: הא מני? לא רבי יהודה ולא רבי שמעון: אי רבי שמעון – תיקדש בכוליה (דהא כוליה שרי בהנאה), אי רבי יהודה – תיקדש בהך דביני ביני?!

אמר רבה בר אבוא אמר רב: לעולם רבי יהודה, וכגון שאינו שוה אלא שקל (=סלע); דהשתא ליכא ביני ביני, דההוא שה דיהבין לכהן תותיה – בעי למיהוי שוה שקל), וסבר לה כרבי יוסי בר יהודה, דתניא: 'תפדה' 'תפדה' (תרי זמני כתיב פטר חמר תפדה בשה [שמות יג, יג]: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה] שמות לד, כ: ופטר חמור תפדה בשה [ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בנין תפדה ולא יראו פני ריקם]: 'תפדה' מיד, 'תפדה' כל שהוא (אפילו בתוך שלשים); רבי יוסי בר יהודה אומר: אין פדייה פחותה משקל;

אמר מר: 'תפדה תפדה: תפדה מיד תפדה כל שהוא'; פשיטא?!

איצטריך: סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתקש לבכור אדם דכתיב [במדבר יח, טו]: כל פטר חסם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך] אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה [וגם בפסוקים דלעיל: שמות יג, יג; שמות לד, כ]; מה בכור אדם (פדיונו) אחר שלשים (יום) ופדיוו מן חדש תפדה [במדבר יח, טז], וחמש (וחמשה סלעים בעי למיתב) – האי נמי אחר שלשים, וחמש (לאחר שלשים יום וחמשה סלעים בעי למיתב)? – קא משמע לן: 'תפדה' מיד, 'תפדה' כל שהוא.

'רבי יוסי בר יהודה אומר: אין פדייה פחותה משקל'; ממה נפשך: אי מקיש לבכור אדם – חמש ליבעי, ואי לא מקיש – שקל מנא ליה? לעולם לא מקיש אמר רבא: אמר קרא (ויקרא כז, כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש [עשרים גרה יהיה השקל]: כל ערכין שאתה מעריך [רבנו גרשום: כלומר: כל פדיון שאתה פודה] לא יהו פחותין משקל.

ורבנן?
ההוא –

(בכורות יא, א)
בהשג יד כתיב. (האומר "ערכי עלי" ואין לו כדי ערך, כתיב ביה (ויקרא כז, ח) על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן, וכתיב בתורה (ויקרא כז, כה) וכל ערכך וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל – לא יעריכנו הכהן פחות משקל.)

אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים (פדיונו בשה כל דהו).
וכמה?

אמר רב יוסף: אפילו פטרוזא (שה כחוש) בר דנקא (קטן שאינו שוה אלא מעה, שהוא שתות דינר).

אמר רבא: אף אנן נמי תנינא (במתניתין): 'גדול וקטן': פשיטא (דאפילו פטרוזא, דהא 'כל שהוא' קאמרי רבנן לעיל)!? - מהו דתימא כולי האי (בר דנקא) - לא, אי נמי פטרוזא לא (נהי דקטן יכול ליתן, אבל פטרוזא, שהוא כחוש-לא) - קא משמע לן.

רבי יהודה נשיאה הוה ליה פטר חמור; שדריה לקמיה דרבי טרפון,
אמר ליה: כמה בעינא למיתב לכהן?

אמר ליה: הרי אמרו 'עין יפה - בסלע, עין רעה - בשקל,
בינונית - ברגיא'.

אמר רבא: הלכתא ברגיא;

וכמה?

תלתא זוזי, רגיל הכא ורגיל הכא (פחות מסלע ויותר משקל)

קשיא הלכתא אהלכתא (הכא אמרת 'הלכתא ברגיא' ולעיל אמרת 'הלכתא כדברי חכמים' - דאפילו בר דנקא)?

לא קשיא: כאן בבא לימלך (מה יתן לכהן אמרינן ליה ברגיא), כאן בעושה מעצמו (ונותן בר דנקא - לא כייפינן ליה טפי).

אמר רבי יצחק אמר ריש לקיש: מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו - פודהו בשויו.

למאן? אילימא לרבי יהודה - הא אמר (בשמעתין לעיל דף ט:) 'הקפידה עליו תורה כשה'?! (ואף על גב דתרצינן לעיל 'בשויו' לא קאמרינן, מיהו האי מקשה - מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט) אלא לרבי שמעון.

רב אחא מתני הכי; רבינא קשיא ליה (אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון)? (הא קיימא לן) 'רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה' (בעירובין, בפרק מי שהוציאוהו' דף מו:), וסתם לן תנא (דמתניתין) כרבי יהודה (דאסר לפטר חמור בהנאה, דקתני 'מפריש טלה לאפקועיה לאיסוריה'), ואת אמרת (למילתך) 'הלכה כרבי שמעון'? אלא אפילו תימא רבי יהודה: לא יהא חמור מן ההקדש (שפודהו בכסף בשויו), ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו (שלא יפדהו אלא בשה) אלא להקל עליו (דאם פודהו בשה - יכול לפדותו בפטרוזא).
רב נחמן בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי (עשבים שלוקות) בשויו.

אמר רב שיזבי אמר רב הונא: הפודה פטר חמור של חבירו - פדיונו פדוי.

איבעיא להו: פדיונו לפודה או דלמא פדיונו לבעלים?

אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך: כיון דאמר 'מותר בהנאה' - ממונא דבעלים הוא (ולא מצי לזבוני להאי פודה, ופדיונו פדוי לבעלים, וזה הניח מעותיו על קרן הצבי); כי תיבעי אליבא דרבי יהודה, דאמר 'אסור בהנאה': להקדש מדמי ליה, ורחמנא אמר 'ונתן הכסף וקם לו' * (דכתיב ואם המקדיש יגאל... ויהיה לו) [ויקרא טז, כז], משמע: כל מי שיתן הכסף יהא ההקדש שלו? או דלמא כיון דקני להו בביני וביני (דיכול לפדותו בשה כל דהו, אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו - אפילו הכי ממונא ידיה הוא) - לא דמי להקדש?

* [אין צירוף מילים זו נמצאת במקרא כולו וכן מציין תוספות ד"ה 'ונתן' בשבת קכח, א; אולי הכוונה במקום 'ונתן הכסף' - לדברים יד, כה: ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו] [פדיון מעשר שני]; ואולי 'וקם לו' - מהפסוק: ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף ערוך עליו וקם לו (ויקרא כז, יט) - שהפדיון מועיל לא רק למעשר שני.]

אמר רב נחמן: תא שמע [מכילתא משפטים מסכת דניקין פרשה יג]: 'הגונב פטר חמור

של חבירו - משלם תשלומי כפל לבעלים, ואף על פי שאין לו

עכשיו (כלומר: שאף על פי שאין לו עכשיו בו רשות) - יש לו לאחר מכאן (שיפדהו)

(הלכך הוי כאילו הוא השתא ידיה); מני? אילימא רבי שמעון, אמאי אין לו

עכשיו? אלא פשיטא רבי יהודה, ואי סלקא דעתא להקדש מדמינן

ליה - (שמות כב, ו) [כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר] וגונב מבית האיש [אם ימצא הגנב ישלם

שנים] אמר רחמנא (ישלם שנים), ולא מבית הקדש (דאין תשלומי כפל להקדש)?

ותו לא מידי.

אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה [וילדה שני זכרים - נותן טלה אחד לכהן; זכר ונקבה - מפריש טלה אחד לעצמו, שנאמר (שמות יג, כ) ופטר חמור תפדה בשה [ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בנך תפדה ולא יראו פני ריקם]; מן הכבשים ומן העזים, זכר ונקבה, גדול וקטן, תמים ובעל מום; פודה בו פעמים הרבה; נכנס לדיר להתעשר; ואם מת - נהנין בו]:

תנו רבנן: 'כיצד אמרו 'נכנס לדיר להתעשר' אי אתה יכול לומר כבא ליד כהן (אם נתנו ישראל לכהן - שוב אינו נכנס להתעשר, לא ביד כהן ולא ביד ישראל, ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו -), שהרי שנינו 'הלוקח ושניתן לו כמתנה פטור ממעשר בהמה'! אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו (כגון שהיה לו עשר חמורות, וילדו כולן זכר ונקבה) שמפריש עליהן עשרה ש'ין (לאפקועי לאיסוריהו), ומעשרן (לשיין כשאר בהמות חולין), והן שלו (והמעשר קרב שלמים, והוא אוכלו, כדין שאר מעשר בהמה)'. מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: 'ישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים - מפריש עליהן עשרה ש'ין ומעשרן, והן שלו'.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו שנפלו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל (דאז חייבין בפדיון: דברשות ישראל נולדו) - מפריש עליהן עשרה ש'ין (לאפקועי לאיסוריהו) ומעשרן והן שלו' (דמאי דמחייב כהן המוריש לעשות מהן - עושה זה מהן, דלכהן המוריש היה צריך להפריש עליהן ש'ין להפקיע קדושה שחלה עליהן בבית ישראל ראשון, ונטל הש'ין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזר אחר כהן אחר; הכי נמי עושה ישראל זה היורש, דדמי כמי שהורישו כהן הש'ין).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: 'ישראל שהיו לו טבלים ממורחין בתוך ביתו (שנגמרה מלאכתן למעשר, דמירוח - גמר מלאכה של תבואה: כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת) שנפלו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל - מעשרן והן שלו'. (רבנן קא משמע לן: דאף על גב דמכח ישראל קאתי - דאיכא למימר ניתבינהו השתא לתרומה לכהן כי היכי דהוה עביד ישראל קמא - אפילו הכי, כיון דיד כהן באמצע - הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה כל אחד בפני עצמו, ומעשרן, והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים; והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל: דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנה לכהן אלא מפרישה - ואוכלה.) וצריכא:

דאי אשמועינן קמיתא - משום דקא מפריש וקאי (כלומר: שהש'ה מין אחד וחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה; הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן, החמורים לעצמן והטלאים לעצמן), אבל הכא (גבי תרומה, דמחוסר הפרשה) - מתנות שלא הורמו לאן כמי שהורמו דמיינן, אימא לא (אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיינן, וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן)? ואי אשמועינן הכא - דאפשר לעשורי מיניה וביה, דהא מנח, אבל התם - כיון דשה מעלמא בעי אתווי ומפריש וקאי, אימא לא? - צריכא.

אמר רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא: 'הלוקח טבלים

(בכורות יא, ב)

ממורחין מן העובד כוכבים - מעשרן והן (אף) התרומה עצמה) שלו (ומוכר לכהנים)'. ו

דמרחינהו מאן? אילימא דמרחינהו עובד כוכבים - 'דגנך' אמר רחמנא [דברים יח, ד]: ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו] (דגנך - דיגונך: מה שאתה ממרח חייב בתרומה), ולא דגן עובד כוכבים! אלא דמרחינהו ישראל ברשות עובד כוכבים (שהיה ישראל אריס, וקרקע של עובד כוכבים הוי?) - מעשרן, דאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר והן שלו, דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעיה דינא בהדיה.

תנן התם [דמאי פ"ג מ"ד]: 'המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ - בחזקתן למעשר ולשביעית (אם מעושרין הן - אין חוששין שמא החליפן, או בשביעית - שמא החליפן בפירות שביעית: שיהיו צריכין להתבער בשביעית); אצל העובד כוכבים - כפירותיו (של עובד כוכבים, דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר; האי תנא סבר דאין מירוח העובד כוכבים פטור, ופולגתא היא במנחות בפרק 'רבי ישמעאל' (דף טו:); רבי שמעון אומר: דמאי (ספק חילפון ספק לא חילפון)'. ו

אמר רבי אלעזר: להפריש - כולי עלמא לא פליגי (דאפילו לרבי שמעון, דאמר ספק - מספק לא אכיל טבלים, שבמיתה הן, ובעי אפרושי הכל, דדמו לדמאי דעם הארץ דמפריש), כי פליגי ליתנן לכהן: תנא קמא סבר ודאי חלפינהו ובעי מיתננהו לכהן (לקמן פריך: הא דאמרן לעיל 'מעשרן והן שלו'?!), ורבי שמעון סבר: דמאי (והמוציא מחבירו עליו הראיה, וישראל מוכר לכהן את התרומה והדמים שלו; והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי: שנותן לכהן אחד ממאה, דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (דף מח.) משום דסבר עם הארץ: ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר, ולא לדידי, אבל הכא - ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה).

יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא (דדבי אלעזר); אמר ליה אביי: טעמא דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי חלפינהו דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן?! והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן העובד כוכבים ממורחין - מעשרן והן שלו (ואוקימנא דאמר חניהו ישראל ברשות עובד כוכבים)? דלמא כאן בתרומה גדולה (פליגי תנא קמא ורבי שמעון) כאן בתרומת מעשר (והן שלו)? אזכרתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי: 'מניין ללוקח טבלים ממורחין מן העובד כוכבים שהוא פטור מתרומת מעשר? - שנאמר (במדבר יח, כו) ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל [את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר]: טבלים שאתה לוקח מבני ישראל אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן; טבלים שאתה לוקח מן העובד כוכבים אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן'.

ואם מת [השה] - נהנים בו: דמית היכא? אילימא דמית בי כהן, 'ונהנה בו' - כהן: פשיטא, ממונא דידיה הוא?! אלא דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא?! סלקא דעתך אמינא כל כמה דלא מטא לידיה - לא זכה ביה, קא משמע לן דמעידנא דאפרשיה - ברשותיה דכהן קאי.

(בכורות [פ"א מ"ה] יב, א) משנה [פ"א מ"ה]: אין פודין לא בעגל ולא בחיה (צבי ואיל), לא בשחוטה (ואפילו בשה שחוט) ולא בטריפה (כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה) ולא בכלאים (תייש הבא על הרחל) ולא בכוי (ספק חיה ספק בהמה); ורבי אליעזר [הגירסה במשניות בדפוסים 'רבי אלעזר', וכן כתבו תוספות; אבל בכתב יד מינכן כמו כאן: אליעזר] מתיר בכלאים מפני שהוא שה (דבין רחל ובין עז קרויין 'שה'), ואוסר בכוי מפני שהוא ספק. נתנו (הפטר חמור עצמו) לכהן - אין הכהן רשאי לקיימו (אפילו שעה אחת) עד שיפריש שה תחתיו. (וכל הנך 'אין פודין' דאמר במתניתין - שלא בשויין קאמדינן, דאי בשויין - אפילו בשלקי שרי.)

גמרא: מתניתין מני? בן בג בג היא, דתניא: 'בן בג בג אומר: נאמר כאן 'שה' [שמות יג, ג]: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה] ונאמר להלן (בפסח) 'שה' [שמות יב, ה]: שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו]: מה להלן פרט לכל השמות הללו (שבמשנתנו) - אף כאן פרט לכל השמות הללו' (הפסח אינו בא עגל וחייה דכתיב (שמות יב, ה) שה ... מן הכבשים ומן העזים - ולא שחוט, דבעינן שחיטה לשם פסח; וכלאים נמי לא: דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקתני לקמן: שור או כשב [ויקרא כב, כז] - פרט לכלאים); אי מה להלן זכר תמים ובן שנה - אף כאן זכר תמים ובן שנה? תלמוד לומר: 'תפדה' 'תפדה' [שמות יג, ג]: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבנין תפדה [שמות לד, כ]: ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בבנין תפדה ולא יראו פני ריקם] - דיבה'.

אי 'תפדה' 'תפדה' - ריבה', אפילו כל הני נמי? אם כן 'שה' מאי אהני ליה?

איבעיא להו: מהו לפדות בבן פקועה (שנמצא חי בבהמה שחטה)? אליבא דרבי מאיר (פולגתא דרבי מאיר ורבנן בפרק 'בהמה המקשה' (חולין דף עד.)) לא תיבעי לך: דכיון דאמר רבי מאיר 'בן פקועה טעון שחיטה' - שה

מעליא הוא; אלא כי תבעי לך אליבא דרבנן, דאמרי 'שחיטת אמו מטהרתו': כבישרא בדיקולא דמי (קלחת, כלומר: כשחוטת דמי, ואין פודין בשחוטתה) ? או דלמא כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל - 'שה' קרינא ביה? מר זוטרא אמר: אין פודין, ורב אשי אמר פודין; אמר ליה רב אשי למר זוטרא: מאי דעתך? דילפת מפסח (בן פקועה פסול לפסח, דאינו קרב למזבח, דתניא בפרק שני דשחיטת חולין (דף לח): 'זי יולד' [ויקרא כב, כז] - 'גדט ליוצא דופן') ? אי מה להלן זכר תמים ובן שנה אף כאן זכר תמים ובן שנה? 'תפדה' - 'תפדה' - ריבה.

אי 'תפדה' - 'תפדה' - ריבה' - אפילו בן פקועה נמי? אם כן 'שה' מהי? (ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוט דמי, ולא 'שה' הוא, ותפדה - מרבינן בעל מום ונקבה ובן שתי שנים, ד'שה' נינהו.)

איבעיא להו: מהו לפדות בנדמה? אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך: השתא בכלאים פרקינן (דתרימיני הוא - פרקינן, דקתני במתניתין 'דבי אליעזר מתיד בכלאים'), בנדמה מיבעיא? כי תיבעי לך אליבא דרבנן: בכלאים - הוא דלא פרקינן, בנדמה פרקינן? או דלמא לא שניא?

תא שמע: 'פרה שילדה מין עז - אין פודין' (דעגל הוא); הא רחל שילדה מין עז פודין; מני? אילימא רבי אליעזר, הא בכלאים נמי פרקינן (וכל שכן בנדמה, ולמה לי למיתנייה)? אלא - לאו רבנן היא? לא, לעולם רבי אליעזר; היא גופה קא משמע לן (ולא משום דוקיא אתא); דפרה שילדה מין עז - אין פודין: לא תימא 'זיל אבתריה ידיה, והאי - עז מעליא הוא', אלא זיל בתר אימיה, והאי - עגל הוא! תא שמע דתני רבה בר שמואל: 'איזהו כלאים? רחל שילדה מין עז ואביו שה' -

'אביו שה' - כלאים הוא (בתמיה) ? (הא-) 'נדמה' הוא! אלא:

'איזהו דמי לכלאים דשויוה רבנן כי כלאים? - רחל שילדה מין עז ואביו שה'.

למאי (קאמר דשווייה רבנן לנדמה כי כלאים)? : אי לקדשים (שלא יקרב לגבי מזבח) - (למה לי למתלייה לנדמה בכלאים?) : מהיכא דממעט כלאים - מהתם ממעט נדמה, דתניא [ספרא אמור פרשתא ח משנה ג] : (ויקרא כב, כז) 'שור או כשב' [או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה] - 'פרט לכלאים'; 'או עז' פרט לנדמה; אי לבכור (לאשמועינן דלא קדוש בבכורה ככלאים) - (פשיטא, ד) אך בכור שור [או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה] (במדבר יח, יז) אמר רחמנא: עד שיהא שור ובכורו שור (ובהדיא אימעוט)!! אלא למעשר (דכי היכי דכלאים לא מעשרין אף נדמה לא) ? - (פשיטא: תרווייהו מחד קרא נפקי): 'תחת' 'תחת' מקדשים גמר (כתיב הכא [במעשר] תחת השבט [ויקרא כז, לב] וכתוב בקדשים תחת אמו [ויקרא כב, כז]: מה התם נדמה וכלאים לא, כדמעטינן לעיל - אף מעשר: כלאים ונדמה לא)!! אלא לפטר חמור (דלא פרקינן ביה פטר חמור, כי כלאים)!

לא! לעולם למעשר, וכגון שיש בו מקצת סימנין (דאמור): מהו דתימא העברה העברה (כתיב הכא יעבור תחת השבט [ויקרא כז, לב], וכתוב בבכור והעברת [כל] פטר רחם [שמות יג, יב]) מבכור גמר (מה בבכורה חייב, כדאמור 'ואם יש בו מקצת סימנין - חייב' אף מעשר נמי ליהוי חייב) - קא משמע לן (דין כלאים אית ליה ד) 'תחת' 'תחת' מקדשים גמר (כי היכי דלמזבח לא קרב, כדאמר בריש פירקין (דף ה): 'מום קבוע הוא לישחט עליו' - במעשר נמי לא קדוש).

איבעיא להו: מהו לפדות בפסולי המוקדשין (שנפדו ויוצאין לחולין)? [##בשה פסול המוקדשין? - או בשווי? תשובה: השאלה היא בשה, והראיה לפי סוף הפסקא: שהרי אפשר לפדות בצבי ואיל לפי שוויו]

אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך: כיון דאמר 'פטר חמור' מותר בהנאה (קודם פדיון) - חולין הוא (הפטר חמור, ויכול לפדותו בה, דליכא למימר 'איסור חל על איסור' [כרבי יהודה להלן]); כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה, דאמר 'אסור בהנאה' - מאי? כיון דאסור בהנאה, אין איסור (פטר חמור) חל על איסור (דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפילו לאחר פדיון: דאסירי בגיזה ועבודה)? או דלמא כיון דלא תפיס פדיונו (שהשה הניתן תחתיו אין בו משום קדושה) אפקועי איסורא בעלמא הוא?

אמר רב מרי בריה דרב כהנא: מי זוטר מאי דכתיב בהו (בפסולי המוקדשין) [דברים יב, טו: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך בכל שערך הטמא

והטהור יאכלנו] **כצבי וכאיל**: מה צבי ואיל אין פודין - אף פסולי המוקדשין אין פודין. השתא דאתית להכי -

(בכורות יב, ב)

לרבי שמעון נמי (אף על גב דשרי פטר חמור בהנאה - אין פודין אותו בפסולי המוקדשין): [כצבי ו]איל כתיב בהו. [עיי' בטורי אבן]

איבעיא להו: מהו לפדות בבהמת שביעית (בהמה שניקחה בפירות שביעית)? (פטר חמור) ודאי לא תיבעי לך (דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן - לא פריק ליה): 'לאכלה' אמר רחמנא [ויקרא כה:]; והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכריך ולתושבך הגרים עמך, ולא לסחורה (ונמצא זה קונה חמור - שאינו ראוי לאכילה - בפירות שביעית); כי תיבעי לך ספק (כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתניתין: מפריש טלה והוא לעצמו); ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך, דלית ליה ספק (דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן, דהא רבי שמעון מתיר פטר חמור בהנאה); כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה - מאי? כיון דמפריש טלה והוא לעצמו - 'לאכלה' קרינא ביה? או דילמא כיון דכמה דלא מפקע איסוריה לא מישתרי, כסחורה דמי?

תא שמע דאמר רב חסדא: בהמת שביעית אין פודין בה את הודאי (פטר חמור ודאי: משום דבעי ליתנו לכהן, והויא 'סחורה'), אבל פודין בה את הספק.

ואמר רב חסדא: בהמת שביעית פטורה מן הבכורה וחיובת במתנות (זרוע ולחיים והקיבה): פטורה מן הבכורה: 'לאכלה' אמר רחמנא, ולא לשריפה (ואי מיחייב בבכור - סלקי אימורים לגבוה), וחיובת במתנות: ד'לאכלה' קרינא בה.

מיתיבי [שביעית פ"ט מ"ט]: 'האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה - חייב מיתה' - ואמאי (מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה)? כיון דאילו מטמא - בת שריפה היא (חלה טמאה אין לה תקנה אלא שריפה: דהאוכל תרומה טמאה - חייב מיתה), 'לאכלה' אמר רחמנא ולא לשריפה?!

שאני הכא, דכתיב (בחלה) [במדבר טו, כא: מראשית ערסתיכם תתנו לה' תרומה] לדורותיכם (משמע אפילו בשביעית).

תניא נמי הכי (דטעמא משום דלדורותיכם כתיב בהו): 'מנין לאוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה שחייב מיתה? - שנאמר 'לדורותיכם'.' ולגמר מינה (דלא אמר 'לאכלה ולא לשריפה', ותתחייב בהמת שביעית בבכורה)? התם (גבי חלה) - עיקר לאכילה (עיקר הפרשתה לאכילה: דאינה בשריפה אלא אם כן נטמאת), הכא - עיקר לשריפה.

נתנו לכהן [אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו]: תנינא להא, דתנו רבנן: 'ישאל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו, ואמר לו הכהן "תנהו לי ואני אפדהו" - הרי זה לא יתנו לו אלא אם כן פדאו בפניו'.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: זאת אומרת נחשדו הכהנים על פטרי חמורים (שעובדין בהן בלא פדיון). פשיטא (דודאי מהכא שמעינן לה)!?

מהו דתימא 'הני מילי' (דלא יתנו) היכא דמחזק לן דמיקרי (דמוחזק לן ביה דמיקרי חשוד: שראינוהו שנחשד בדבר; לישנא אחרינא דמיקרי: דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון), אבל בסתמא לא' - קא משמע לן דמורה בה היתירא (דקסבר: כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי - למה לי לפדותו).

משנה:

המפריש פדיון פטר חמור ומת: רבי אליעזר אומר: חייבין באחריותו, כחמש סלעים של בן (דאמר בפרק 'יש בכור לנחלה' (לקמן דף נא). דחייב באחריותו); וחכמים אומרים: אין חייבין באחריותו, כפדיון מעשר שני (דאם אבדו אינו חייב באחריותו).

העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין כאן לכהן כלום (שאין חייב באחריותו, כרבנן).

מת פטר חמור (לאחר שהפריש הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן):
רבי אליעזר אומר: יקבר, ומותר בהנאתו של טלה (הואיל והוא חייב
באחריות הטלה - כמאן דלא אפרשיה דמי, ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו);
וחכמים אומרים: אינו צריך להקבר, וטלה לכהן (דמעידנא דאפרשיה לטלה -
קם ליה ברשות כהן, ופטר חמור פדוי).

גמרא:
אמר רב יוסף: מאי טעמא דרבי אליעזר? - דכתיב [במדבר יח, טו]: כל פטר רחם
לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך [אך פדה תפדה] את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה
תפדה: מה בכור אדם חייב באחריותו (אם הפריש פדיונו ואבד) - אף בכור
בהמה טמאה חייב באחריותו.
אמר ליה אביי: אי מה בכור אדם מותר בהנאה (קודם פדיונו) - אף
בכור בהמה טמאה מותר? וכי תימא הכי נמי, והתנן: 'מת פטר
חמור: רבי אליעזר אומר: 'קבר' מאי 'יקבר'? לאו דאסור בהנאה?
לא! יקבר כבכור אדם (לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וסתם בכור
אדם ניתן לקבורה).
אלא אדם - בכור הוא דבעי קבורה, פשוט לא בעי קבורה? ועוד,
תניא: ' (אף על גב דבדואי פטר חמור סבירא ליה דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק -)
מודה רבי אליעזר בישראל שיש לו ספק פטר חמור בתוך ביתו
שמפריש טלה עליו והוא שלו (שאינו צריך לתת פדיון לכהן) ' (ומדמצריך לאפרושי טלה
לאפקועי איסוריה - מכלל דסבירא ליה פטר חמור אסור בהנאה) !
אלא אמר רבא: אמר קרא: 'אך פדה תפדה' לפדייה הקשיתו (בכור בהמה
טמאה לבכור אדם שיתחייב באחריות פדיונו), ולא לדבר אחר (להנאה).

תניא התם: 'הערכין כשעתן' (שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר 'ערכו עלי',
והמתין - שלא נתנו - עד שיהא בן שש - שיש לו ערך אחר, כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז) - אפילו הכי לא
יהיב אלא כשעה שהעריך), ופדיון הבן אחר שלשים יום (כדכתיב (במדבר יח, טז) ופדיו
מבן חדש וגו'), פדיון פטר חמור לאלתר;
ופדיון פטר חמור לאלתר (בתמיה) ? ורמינהי: 'אין בערכין,
ובפדיון הבן, ובנזירות, ובפטר חמור פחות משלשים (אין בערכין פחות
מבן שלשים: אינו נערך, כדכתיב בפרשה; סתם נזירות שלשים יום, כדכתיב (במדבר ו, ה) קודש יהיה: 'יהיה'
בגיטריא שלשים הווי), ומוסיפין עד עולם (שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדכתיב
בפרשה; וכן נזיר נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים, ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים -
עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר) ?
אמר רב נחמן: (הא דקתני לעיל 'פדיון פטר חמור לאלתר') לומר שאם פדאו פדוי
(אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים).
(ומדאוקמת ליה בדיעבד, וקתני 'הבן אחר שלשים') מכלל דבנו, אם פדאו אינו פדוי?
והאיתמר (בפרק 'יש בכור לנחלה' (לקמן דף מט.)) : 'הפודה את בנו בתוך שלשים
יום: רב אמר בנו פדוי' !!
לאו איתמר עלה: 'אמר רבא: דכולי עלמא (היכא דאמר ליה) "מעכשיו
(יחול פדיון זה) " - אין בנו פדוי (כי פליגי היכא דאמר "עכשיו אני נותן מעות והפדיון לא
יחול עד לאחר שלשים יום") !

(בכורות יג, א)
רב ששת אמר: לומר שאינו עובר עליו (לעולם מצות פדיון לאלתר, והאי דקתני 'אין
בערכין ... ופטר חמור פחות משלשים' - שאינו עובר עליו עד שלשים יום, מכאן ואילך עובר).
מתיב רמי בר חמא: 'מצותו כל שלשים יום, מכאן ואילך או פודהו
או עורפו' - מאי? לאו מצוה לשהותו כל שלשים יום (כרב נחמן וקשיא
לרב ששת)?
לא! מצוה לפדותו כל שלשים יום (דמלאלתר עד שלשים הוי זמן פדייה, ומכאן ואילך -
עובר).
אי הכי - 'מכאן ואילך או פודהו או עובר עליו' מיבעי ליה! ?
אלא אמר רבא: (לעולם מצוה לשהותו, ואפילו הכי כרב נחמן לא מתריצנא ו) לא קשיא: הא
(דקתני שלשים יום מצוה לשהותו) רבי אליעזר דמקשי (דמקיש בכור בהמה טמאה לבכור
אדם), הא (דקתני לאלתר) רבנן (דמתניתין), דלא מקשי.

משנה :

לא רצה לפדותו - עורפו מאחוריו וקוברו .
מצות הפדייה קודמת למצות עריפה , שנאמר [שמות יג, וכל פטר חמר תפדה בשה
ואם לא תפדה וערפתו] וכל בכור אדם בבניך תפדה ;
מצות יעידה (באמה העבריה: שיעדנה אדון לאשה) קודמת למצות הפדייה (שהיא
פודה עצמה) , שנאמר (שמות כא, ח) [אם רעה בעיני אדניה] אשר לא יעדה והפדה [לעם נכרי לא ימשל
למכרה בבגדו בה] (אם יעדה זה - מוטב) ;
מצות הייבום קודמת למצות חליצה : בראשונה שהיו מתכוונים לשם
מצוה , ועכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה , אמרו : מצות חליצה
קודמת למצות יבום (שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצוה - פוגע באיסור אשת אח) .
מצות הגאולה באדון ; הוא קודם לכל אדם (המתפיש בהמה לבדק הבית - מצות
פדייתה באדון קודם לכל אדם) , שנאמר (ויקרא כז, כז) [ואם בבהמה הטמאה ופדה בערך ויסף חמשתו עליו]
ואם לא יגאל ונמכר בערך .

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו